

Thematisch verrijken

Praktijkgericht onderzoek van
Monic Wendel
Studentnummer 1370449

Master Special Educational Needs (Master SEN)

Fontys Hogeschool Tilburg

Opleidingscentrum Speciale Onderwijszorg

Begeleiding bij PGO: Angeline van der Kamp

Aleid Beets-Kessens

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
Hoofdstuk 1. Aanleiding en Probleemstelling	6
1.1. Inleiding.....	6
1.2. Probleemstelling.....	6
1.3. Doel van het onderzoek	8
1.4. Kernbegrippen	8
Hoofdstuk 2. Theoretisch kader	9
2.1. Hoe kleuters leren	9
2.2. Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.....	9
2.3. Thematisch werken	9
2.4. Handelingsgericht werken.....	10
2.5. Een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong	12
2.5.1. Materialen en inrichting.....	12
2.5.2. Integrerende didactiek	12
2.5.3. Compacten en verrijken	13
2.6. Rol van de leerkracht.....	13
Hoofdstuk 3 – Onderzoeksmethodologie	15
3.1. Onderzoeksstrategie en onderzoeksparadigma.....	15
3.2. Onderzoeksinstrumenten.....	15
3.2.1. Fase 1: Documentonderzoek, behoefte onderzoek.....	15
3.2.1.1. Documentonderzoek.....	15
3.2.1.2. Behoefte onderzoek.....	16
3.2.2. Fase 2: opstellen ontwerp	16
3.2.3. Fase 3: uitvoeren ontwerp	17
3.2.4. Fase 4: Tussenevaluatie en bijstellen ontwerp	17
3.2.5. Fase 5: Eindevaluatie	17
3.3. Betrouwbaarheid en validiteit.....	17
3.4. Ethiek.....	17
3.5. Triangulatie.....	18
Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten.....	19
4.1. Fase 1 Vooronderzoek.....	19
4.1.1. Documentenonderzoek.....	19
4.1.2. Vragenlijst.....	20

4.1.3. Groepsinterview	21
4.1.4. Samenvattende conclusie fase 1	21
4.2. Fase 2: Ontwerp	21
4.3. Fase 3: Uitvoeren van het ontwerp	22
4.4. Fase 4: Tussenevaluatie en bijstelling van het ontwerp	23
4.5. Fase 5: Eindevaluatie	24
4.5.1. Observatie en nagesprek	24
4.5.2. Samenvatting eindgesprek leerkrachten:	24
4.5.3. Observatie en nagesprek kleuters:	25
4.5.4. Conclusie data analyse:	25
Hoofdstuk 5: Beantwoorden van de onderzoeksvraag: conclusie, aanbevelingen en discussie.	26
5.1. Aansluiten bij onderwijsbehoeften	26
5.2. Thematisch werken als antwoord op een passend aanbod	26
5.3. Handelingsgericht werken en aansluiten bij onderwijsbehoeften	27
5.4. Rol van de leerkracht in het aansluiten op onderwijsbehoeften	27
5.5. Aanbevelingen voor de leerkrachten van groep 1-2	27
5.6. Bijdrage aan kennisontwikkeling en probleemstelling	28
5.7. Kritische reflectie op de methodologie	29
5.8. Betekenis voor professionele context, inhoudelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek ...	30
Hoofdstuk 6 Reflectie	31
Literatuurlijst:	35
Bijlagen overzicht:	39
Bijlage 1: ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Janson & Creemers, 2014)	40
Bijlage 2: Antwoorden individuele vragenlijsten	41
Bijlage 3: Uitwerking vragenlijst	44
Bijlage 4: Uitwerking groepsinterview	46
Bijlage 5: Behoeftanalyse en contextanalyse	53
Bijlage 6: Ontwerp	55
Bijlage 7: Tussenevaluatie ontwerp	58
Bijlage 8: Uitwerking tussenevaluatie	63
Bijlage 9: Onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong	65
Bijlage 10: Toestemmingsbrief ouders	66
Bijlage 11: Observatie van Activiteit 1: Mindopdracht Pippi	67

Bijlage 12: Activiteit 2 Opdracht vanuit een denksleutel (WSNS, Veghel)	70
Bijlage 13: Observatie van opdracht 3 (Mindopdracht Schatkaart).....	72
Bijlage 14: Eindgesprek met leerkrachten groep 1-2	74
Bijlage 15: Mindopdrachten bij het eerste thema	77
Bijlage 16: Mindopdrachten bij het tweede thema (na de tussenevaluatie).....	80
Bijlage 17: Aangepaste Themapanning	84
Bijlage 18: Aangepaste themapanning na tussenevaluatie.....	92

Samenvatting

In dit onderzoek is antwoord gegeven op de vraag hoe we op onze school komen tot een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in aansluiting op handelingsgericht en 'thematisch werken'. Om tegemoet te kunnen komen aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong moet je als leerkracht deze behoeften ook kennen. Handelingsgericht werken kan helpen bij het overzicht krijgen op de verschillen tussen kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, hun onderwijsbehoeften, de te behalen doelen en het inplannen van de begeleiding. Het 'thematisch werken' biedt aanknopingspunten om het werken met "Denksleutels", "Mindopdrachten" en de opdrachten van "Compact en Rijk" te integreren binnen het thema, waardoor het voor de kinderen betekenisvolle activiteiten zijn. Door specifieke doelen en opdrachten op te nemen in de themaplanning en de weektaak te compacten, creëren we als team de gewenste structuur in de begeleiding en kunnen we bij ons op school beter aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Door als leerkrachten regelmatig met elkaar te overleggen, thema's voor te bereiden, bij elkaar te kijken en de werkwijze bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te evalueren, kunnen we leren van elkaar en met elkaar en geven we vorm aan een professionele leergemeenschap. Aandachtspunten na dit onderzoek zijn de implementatie van de in dit onderzoek ontwikkelde werkwijze, vanuit het groepsoverzicht afstemmen op individuele onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en hoe deze opdrachten in te zetten zijn om het onderwijs in groep 1-2 voor alle kleuters meer uitdagend te maken, zodat we in ons onderwijs zoveel mogelijk aansluiten bij de visie van de school en elke leerling de gelegenheid krijgt om zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen en zijn/haar talenten te leren kennen.

Hoofdstuk 1. Aanleiding en Probleemstelling

1.1. Inleiding

Sinds begin 2011 werk ik als intern begeleider en leerkracht van groep 5-6 op een openbare school met gemiddeld 350 leerlingen. De school staat in een wijk waarin veel hoogopgeleide twee verdieners wonen en heeft in verhouding tot andere scholen in Nederland een hoog percentage kinderen die (hoog)begaafd zijn. Als we willen aansluiten bij de missie van de school: “*Op onze school ontwikkelt een ieder zijn talenten vanuit eigenheid, veiligheid en verbinding*” (Stevens, 1997), dan vraagt dit van ons dat we als team op de hoogte zijn van de onderwijs- en begeleidingsbehoeften van alle kinderen en hierop aan te sluiten in ons onderwijs. In onze onderwijspraktijk lukt het nog onvoldoende om deze missie concreet vorm te geven en te vertalen naar een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Op onze school werken we vanuit het principe van handelingsgericht werken (Van Beukering & Pameijer, 2007) en wordt er gedifferentieerd lesgegeven in drie niveaus. In de praktijk blijkt dat de leerkrachten hun begeleidingstijd vooral gebruiken voor de basisgroep en de groep die verlengde instructie en herhaling nodig heeft. Er blijft weinig begeleidingstijd over voor de begeleiding van kinderen die onderwijsbehoeften hebben die boven het basisniveau liggen. Deze nivelleringsgedachte die jarenlang leidend is geweest voor onderwijsbeleid in Nederland, heeft ertoe geleid dat zwakke en gemiddelde leerlingen het internationaal gezien erg goed doen. Maar juist aan de bovenkant presteren we het zwakst (Doolaard & Harms, 2013).

Als intern begeleider ga ik samen met de leerkrachten van groep 1-2 onderzoeken hoe ze binnen hun huidige werkwijze van Handelingsgericht Werken (HGW), (Van Beukering & Pameijer, 2007) en ‘thematisch werken’ (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990) de schoolvisie vorm kunnen geven en kunnen aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

1.2. Probleemstelling

In de groepen 3 t/m 8 vormen de methodes en aanvullende materialen de basis voor het vormgeven van een passend onderwijs aan (hoog)begaafde leerlingen. In groep 1-2 maken we geen gebruik van methodes en zijn leerkrachten zoekende naar meer structuur en activiteiten om het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vorm te geven. Scholing van de groepsleerkrachten van groep 1-2 in mei 2012 en het uitproberen van het signaleringsinstrument Surplus (MHR) hebben er toe geleid dat de kennis van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong is toegenomen. Daarnaast hebben zij een instrument, naast

het volgsysteem “Kijk” (De Jaeger & Van den Bosch, 2012), om kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te signaleren. Er is geoefend met dit instrument, maar er zijn nog geen eenduidige afspraken over het moment van afname van dit instrument en welke consequenties dit heeft voor het handelen. De wijze waarop het aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong wordt vormgegeven verschilt per leerkracht. Elke leerkracht is hierin zoekende. Vragen die er leven zijn; welk materiaal geschikt is, hoe ze deze leerlingen kunnen uitdagen, hoe ze deze leerlingen kunnen leren ‘leren’, hoe ze deze leerlingen kunnen begeleiden, waar ze de tijd vandaan halen om deze leerlingen te begeleiden en welke doelen ze voor deze leerlingen kunnen stellen. Er is een duidelijke behoefte aan een kader waarbinnen we het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong bij ons op school kunnen vorm geven.

Uit onderzoek (Freeman, 2001) blijkt dat zo vroeg mogelijk moet worden aangesloten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, om hen in staat te stellen zich zo optimaal mogelijk te ontwikkelen en onderpresteren te voorkomen. Dit vormt samen met de handelingsverlegenheid van de leerkrachten van groep 1-2, als het gaat om het aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, de verantwoording van mijn onderzoek.

In dit praktijkonderzoek ga ik op zoek naar een antwoord op de volgende vraagstelling:

Hoe kunnen we op onze school aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong binnen het ‘thematisch’ en handelingsgericht werken?

Daarbij heb ik de volgende ondersteunende deelvragen geformuleerd

- Wat weten de leerkrachten van groep 1-2 over de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en welke kennis zouden ze nog graag opdoen?
- Welke elementen van handelingsgericht werken en thematisch onderwijs zetten de leerkrachten in om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?
- Welke elementen van handelingsgericht werken en thematisch onderwijs kunnen de leerkrachten nog inzetten om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?

1.3. Doel van het onderzoek

Het doel is om aan de hand van een ontwerpgericht onderzoek te komen tot een voor de leerkrachten werkbaar ontwerp om het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, geïntegreerd in het thematisch werken en het handelingsgericht, werken vorm te geven. De basis van dit ontwerp zal gelegd worden door een literatuuronderzoek en een behoefte onderzoek.

1.4. Kernbegrippen

In het volgende hoofdstuk worden verschillende thema's belicht vanuit de literatuur. Uitgaand van het komen tot een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong wordt aandacht geschonken aan de achtergronden van de thema's; hoe kleuters leren, onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, thematisch werken, handelingsgericht werken, passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en de rol van de leerkracht. Beschreven wordt wat er in dit onderzoek verstaan wordt onder de verschillende termen en de samenhang ertussen.

Hoofdstuk 2. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk beschrijf ik enkele centrale begrippen, hun onderlinge verbanden en de relevantie voor mijn praktijkonderzoek. Ik heb als onderzoeker gekozen voor literatuur die relevant is bij het vormgeven van passend onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong binnen handelingsgericht en thematisch werken.

2.1. Hoe kleuters leren

Kleuters leren voornamelijk via hun spel (Galema-Koolen, 2008). Via hun spel ontdekken kleuters hoe de wereld in elkaar zit en leren ze vaardigheden aan. Kinderen ontwikkelen en leren door activiteiten die hun interesse hebben en waarin ze samen met anderen betrokken zijn; voor jonge kinderen zijn dat spelactiviteiten. Spelen draagt bij aan de ontwikkeling van de cognitieve, de motorische, de sociale ontwikkeling en aan taalontwikkeling (Janssen-Vos, 2004). Spelen versnelt de aanleg van nieuwe verbindingen in de hersenen (Mieras, 2011). Het leerrendement is het grootst (80%) bij dat wat we persoonlijk ervaren hebben (Sousa, 2009).

2.2. Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Bij kleuters wordt formeel nog niet gesproken over begaafdheid, maar wordt de term 'ontwikkelingsvoorsprong' gehanteerd. Deze term wordt gebruikt omdat in de kleuterperiode de voorspellende waarde van intelligentieonderzoek beperkt is (Drent & Van Gerven, 2002; Peters, 2007). Deze beperkte voorspellende waarde heeft te maken met de manier waarop kinderen zich ontwikkelen. De vroegkinderlijke ontwikkeling verloopt sprongsgewijs. Daarnaast is de invloed van het gezin van herkomst bij jonge kinderen nog erg groot (Freeman, 2000). Er zijn een aantal ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen (bijlage 1) (Janson & Creemers, 2014) die vaak bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong terug te vinden zijn. Daarnaast zien we bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong dat de motorische ontwikkeling en de ontwikkeling van de taakgerichte vaardigheden zich vaak ook versneld ontwikkelen. Om deze taakgerichtheid te kunnen laten zien is een voorwaarde dat de kleuter wordt aangesproken op zijn niveau (Van Gerven, 2008). Taakgerichtheid en motorische ontwikkeling zijn echter minder 'harde indicaties' dan het waarnemen van ontwikkelingskenmerken- en leereigenschappen (bijlage 1) (Janson & Creemers, 2014; Drent&van Gerven,2012).

2.3. Thematisch werken

Thematisch werken geeft een gemeenschappelijke inhoud aan de activiteiten van kinderen, daarnaast zorgen ze ook voor samenhang tussen de activiteiten en de directe leefsituatie van de leerlingen en de wereld buiten school (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990; Janssen-

Vos, 2009). Pompert (2004) geeft aan dat thematiseren is: 'een traject opbouwen, van aan elkaar verbonden betekenisvolle activiteiten, geïnspireerd door een relevant thema'. In de onderbouw kun je verschillende hoeken indelen met deze activiteiten. De inhoud van activiteiten verbinden de ontwikkeling van kinderen met de omringende wereld (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990). De vragen die in de groep leven rond het thema bepalen de inhoudelijke richting. Het thema dat je kiest moet betekenis hebben voor de kinderen en bijdragen in de basisontwikkeling. Elk thema kent een aantal vaste onderdelen. Je kunt gemakkelijk vakoverstijgend werken waardoor leerlingen verbanden leren te leggen en zaken in een breder spectrum gaan zien. Het moet leerlingen de mogelijkheid bieden om dingen te doen en te ontdekken. Als het thema dicht bij de belevingswereld van de leerlingen zit zullen de kinderen met veel eigen inbreng en ideeën komen en onbewust veel leren. Het werken met thema's levert bijdragen aan basisontwikkeling: brede ontwikkeling en specifieke kennis en vaardigheden (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990).

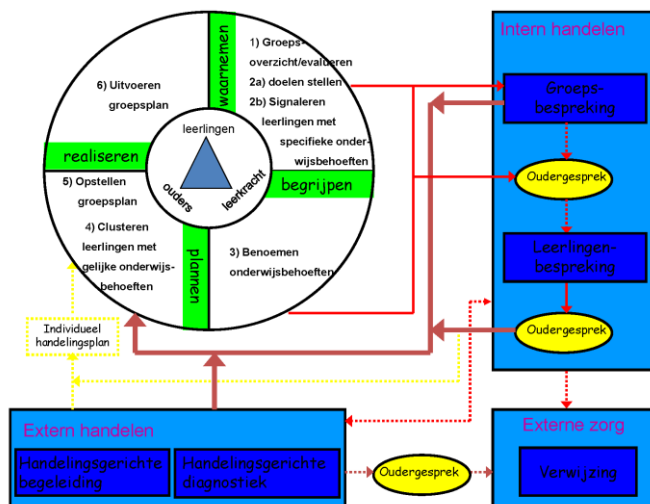
Bij ons op school is het thematisch werken gestart vanuit de wens om meer planmatig onderwijs te willen geven bij groep 1-2. De thema's worden gekozen en ingevuld door de leerkrachten, waarbij ze wel proberen aan te sluiten bij de belevingswereld van de kinderen. Leerkrachten proberen de kinderen wel steeds meer inbreng te geven, bijvoorbeeld door de kinderen de themahoek te laten inrichten. We zien in onze schoolpraktijk dat grotere inbreng van de kinderen leidt tot grotere betrokkenheid (Laevers, 1993).

Thematisch werken biedt veel mogelijkheden voor het differentiëren en is daarom dus ook heel geschikt om binnen een thema te kunnen aansluiten bij de onderwijsbehoeften (zie bijlage 6) van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit kunnen we op school vormgeven door binnen de themaplanning verdiepende opdrachten op te nemen die een beroep doen op de hogere-orde denkvaardigheden (Bloom, 1956), die aanmoedigen tot het leren door middel van een onderzoekende houding (Van Gerven, 2013) en passen bij het 'handelend leren' van kleuters (Drent & Van Gerven, 2012). Deze verdiepende opdrachten hoeven niet exclusief te zijn voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Wanneer je de opdrachten inzet voor de hele groep creëer je een uitdagende leeromgeving en zorg je ervoor dat de opdracht de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong niet isoleert van de andere kleuters (Van Gerven, 2011).

2.4. Handelingsgericht werken

Handelingsgericht werken (HGW) is de manier bij ons op school om af te stemmen op de talenten, belangstelling, begeleidings- en onderwijsbehoeften van het kind. Het gaat daarbij

om de vraag wat deze leerling nodig heeft om in deze groep, met deze leerkracht zijn talenten tot hun recht te laten komen.

Figuur 1. Bron: www.rpcz.nl

Leerlingen met overeenkomstige educatieve behoeften worden vanuit het groepsoverzicht voor zover mogelijk geclusterd in een groepsplan om het voor de leerkracht praktisch uitvoerbaar te maken en voor de leerling de mogelijkheid te bieden tot het aangaan van een relatie met ontwikkelingsgelijken. Door in het groepsplan specifieke doelen en begeleidingsmomenten op te nemen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Clijnen e.a., 2007) kan het groepsplan zorgen voor overzicht en structuur voor de leerkracht in het geven van onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Pameijer & Van Beukering, 2007).

Thematisch werken en handelingsgericht werken bieden aanknopingspunten om te komen tot een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Door middel van handelingsgericht werken kunnen we op school de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in kaart brengen en daar waar mogelijk kinderen met gelijke onderwijsbehoeften te clusteren. Handelingsgericht werken helpt de leerkrachten van groep 1-2 om zicht te krijgen op de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en onderwijs aansluitend bij hun behoeften te kunnen bieden (Pameijer & Van Beukering, 2007). Thematisch werken biedt leerkrachten de mogelijkheid om door differentiatie in doelen en activiteiten (Kieboom, 2007) en het bieden van uitdagende opdrachten, aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

2.5. Een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

2.5.1. Materialen en inrichting

In een klas met uitdagend onderwijs treft het kind de materialen aan die hem uitnodigen om aan de slag te gaan. Die hem het gevoel geven kundig te zijn, die het zelfvertrouwen versterken en die hem doen groeien in de breedste zin van het woord. De inrichting en de materialen daarin zorgen dus samen voor een inspirerende leeromgeving met activiteiten die leiden tot ontplooiingsmogelijkheden. 'Dat is dus je methode en dat zijn je hulpmiddelen' (Beets-Kessens, 2013).

Een kleuter die vooruitloopt op leeftijdgenoten vraagt een ander aanbod waarbij we uitgaan van onderwijsbehoeften (Van Gerven, 2013; Janson & Creemers, 2014). Van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong is bekend dat ze vaak grotere leerstappen maken. Om ook deze leerlingen te stimuleren een werkelijke inspanning te leveren en tot écht leren te komen, moeten de aangeboden materialen en opdrachten aangepast worden (Van Gerven, 2011).

Alle leerkrachten van groep 1-2 zijn zich door eerder gevolgde scholing bewust geworden dat kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong specifieke onderwijsbehoeften hebben die vragen om een aanbod dat aansluit bij deze onderwijsbehoeften. Ze proberen aan te sluiten bij de specifieke onderwijsbehoeften door inzet van materialen en opdrachten. Elke leerkracht doet dit op zijn eigen manier. De leerkrachten zijn zoekende naar een structurele manier waarop ze het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vorm kunnen geven, binnen handelingsgericht en thematisch werken. Dit zou kunnen door te differentiëren binnen het thema aan de hand van integrerende didactiek (Van Gerven & Hoogenberg-Engbers, 2011), compacten (Drent & Van Gerven, 2012) en verrijken (Janson, 2011).

2.5.2. Integrerende didactiek

Een kenmerk van integrerende didactiek (Van Gerven & Hoogenberg-Engbers, 2011) is dat de leerkracht op natuurlijke wijze leergedrag gerichte interventies pleegt, waarbij leerinhouden zo aangeboden worden dat differentiatie op natuurlijke wijze verloopt en expliciet appelleert op het 'leren leren', kritisch en creatief denken. Dit vereist dat de leerkracht vragen formuleert waardoor juist deze hogere denkvaardigheden gestimuleerd worden (Van Gerven, 2011). In de 'Denksleutels' (WSNS, Veghel) zijn dit soort vragen uitgewerkt.

2.5.3. Compacten en verrijken

Door activiteiten aan te bieden die passend zijn bij het ontwikkelingsniveau van de kleuter, die grotere leerstappen bevatten en door het beperken van opdrachten met een soortgelijke inhoud wordt het *compacten* vormgegeven (Van Gerven & Drent, 2011). *Verrijken* krijgt vorm door verdiepen of verbreden van de basisstof waarbij onderwerpen aan de orde komen die zorgen voor een brede ontwikkeling, aanvullend op het curriculum (Janson, 2011).

Verrijkingsonderwijs moet leiden tot: het toenemen van het analytisch en probleemoplossend vermogen, het ontwikkelen van gedegen en waardevolle interesses en het stimuleren van originaliteit, initiatief en zelfwerkzaamheid (Hill, 1991). Het gevaar bestaat dat kleuters die niet in deze breedte stimulans ervaren, eenzijdig gaan vertrouwen op hun geheugen. Voor een realistisch zelfbeeld is het goed dat kleuters door uitdagende vragen worden gestimuleerd zelf op onderzoek uit te gaan (Janson, 2011). Taken en activiteiten die aangeboden worden dienen een open karakter te hebben en uit te dagen tot vallen en opstaan om uiteindelijk tot beheersing te komen (Van Gerven, 2012). Daarnaast is volgens Hickey (1988) een leeromgeving nodig waarin kinderen in interactie met intellectuele gelijken zich kunnen ontwikkelen en een klimaat waarin intellectuele capaciteiten, talent en creativiteit gewaardeerd (Talent in Lent, Tobiaaschool in Cambridge) en gestimuleerd wordt. Tassel-Baska (2003) voegt hier nog aan toe dat de opdrachten mogelijkheden bieden voor het toepassen van metacognitieve vaardigheden en actief leren. Al deze componenten bevorderen het leren, in de zin van het verleggen van eigen grenzen in kennis en vaardigheid (Wientjes, 2008).

Aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, zou op onze school kunnen door gebruik te maken van compacten en verrijken en de integrerende didactiek. Het compacten en verrijken kan uitgewerkt worden in de groepsplannen en themaplanning. Vanuit het groepsoverzicht kunnen in het groepsplan verrijkingsdoelen en begeleidingsbehoeften opgenomen worden. In de themaplanning kunnen de doelen uitgewerkt worden aan de hand van concrete opdrachten, die open zijn, een beroep doen op de hogere-orde denkvaardigheden (Bloom, 1956), mogelijkheden bieden voor het toepassen van metacognitieve vaardigheden, het leren met ontwikkelingsgelijken en het verleggen van eigen grenzen. Een voorbeeld van dit soort opdrachten zijn Mindopdrachten (WSNS, Veghel). De integrerende didactiek kan toegepast worden in kringgesprekken over het thema, waarbij gebruik gemaakt kan worden van de Denksleutels (WSNS, Veghel), om de denkvaardigheden te stimuleren.

2.6. Rol van de leerkracht

Om een passend aanbod vorm te geven is de leerkracht de meest bepalende factor (Marzano, 2010). De leerkracht maakt het verschil door haar houding ten opzichte van

kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, haar vermogen om sociale relaties te versterken, haar zicht op verschillen in de klas en haar bereidheid om effectief met verschillen om te gaan (Meijer, 2001; De Boer, 2011). Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben, meer nog dan kleuters zonder ontwikkelingsvoorsprong, de behoefte aan een goede relatie met de leerkracht en de behoefte om begrepen te worden door leraren (De Boer, 2011). .

Het werken met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vraagt dat de leerkracht kan signaleren, breed en doelgericht kan plannen, uitdagend kan differentiëren, coachend kan begeleiden en procesgericht kan evalueren (Janson & Creemers, 2014). De taak van de leerkracht bestaat uit het stimuleren van het kind om onzekerheden op te zoeken en uitdagingen aan te gaan (Van Gerven, 2011; Houten & Lagerweij, 2009). Dit vraagt van de leerkracht dat deze ruimte geeft aan kinderen, inzicht heeft in de ontwikkeling van het kind en de ontwikkeling van het spelen en manieren van leren, dat de leerkracht kan observeren, mogelijkheden van materialen ziet en creativiteit en fantasie heeft om handelingsgericht af te stemmen op de talenten, belangstelling en onderwijsbehoeften ('speelbehoeften') van het kind (Beets-Kessens, 2013).

Hoofdstuk 3 – Onderzoeksmethodologie

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksstrategie beschreven. Methoden van data verzamelen, triangulatie, validiteit en betrouwbaarheid worden besproken evenals de ethische aspecten van het onderzoek.

De doelstelling van het onderzoek is het overbruggen van de kloof tussen theorie en praktijk met betrekking tot passend onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en het verbeteren van het onderwijsaanbod aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, vanuit de betrokkenheid van de leerkrachten van groep 1-2. Mijn rol als onderzoeker is die van collega, actief betrokkene en ‘intermediair’ tussen kennisontwikkeling en handelen.

3.1. Onderzoeksstrategie en onderzoeksparadigma

Voor dit onderzoek maak ik gebruik van de methode ontwerponderzoek. Ontwerponderzoek kenmerkt zich door praktijkverbetering en kennisgroei (De Lange, Schuman & Montesano Montessori, 2011). Het is gericht op het eigen handelen van de leerkracht en de situatie waarin dat handelen plaats vindt. Het onderzoek is cyclisch van opzet. Na het doorlopen van deze cyclische fases wordt de opgedane kennis gebruikt om het eigen onderwijs op een hoger niveau te brengen. Door met de collega's uit groep 1-2 te reflecteren op het huidige aanbod, in kaart te brengen wat wenselijk is, hier de themaplanning op aan te passen en deze aanpassing uit te proberen, verbeteren wij als professionals het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Door de collega's te betrekken bij het onderzoek is er een grotere kans van slagen voor een succesvolle verandering (Senge e.a., 2001). Dit onderzoek bevindt zich in het kritisch-emancipatorisch paradigma (De Lange, et al, 2011). Het onderzoek wordt gedaan om een praktijkprobleem te verhelderen en vervolgens tot een innovatieve oplossing te komen. Het doen van een praktijkonderzoek in het onderwijs draagt bij aan de ontwikkeling van de leerkracht als professional met als doel de onderwijspraktijk te verbeteren (Ponte, 2010).

3.2 Onderzoeksinstrumenten

3.2.1 Fase 1: Documentonderzoek, behoefte onderzoek

3.2.1.1. Documentonderzoek

In een documentenonderzoek worden de op school aanwezige documenten onderzocht die iets zeggen over de visie van de school met betrekking tot het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en hoe er nu al binnen thematisch – en handelingsgericht

werken aangesloten wordt bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Deze informatie zal worden gebruikt bij het behoefte onderzoek.

3.2.1.2. Behoeft onderzoek

Vanuit de door mij bestudeerde literatuur in hoofdstuk 2, heb ik een vragenlijst opgesteld (bijlage 2) voor leerkrachten om daarmee in kaart te brengen hoe passend het onderwijsaanbod aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong nu is op onze school en wat de kennis en onderwijsbehoeften zijn van de leerkrachten op dit gebied.

De vragenlijst is gebaseerd op theorie over thematisch werken (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990), handelingsgericht werken (Pameijer & Van Beukering, 2007) en kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, aangevuld met informatie verkregen uit documentenonderzoek. De vragenlijst is open, om zoveel mogelijk informatie te verzamelen betreffende kennis en overtuigingen (De Lange, Schuman & Montesano Montessori, 2011). Er zijn vragen opgenomen om de beginsituatie van collega's te peilen met betrekking tot hun kennis over de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, de materialen en werkwijze die ze voor deze doelgroep inzetten en hoe ze deze leerlingen begeleiden. Daarnaast zijn er vragen opgenomen om in kaart te brengen hoe de collega's nu al gebruik maken van handelingsgericht werken en het werken met een themaplanning om structuur aan te brengen in een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Deze beginsituatie heb ik nodig als onderzoeker in de beantwoording van de deelvragen, om uiteindelijk te komen tot het beantwoorden van de onderzoeksvraag. De uitkomsten worden kwalitatief geanalyseerd door middel van de geordende schoenendoos (Harinck, 2009)

Na afname van de vragenlijst analyseer ik de gegeven antwoorden. Deze dienen als basis voor het groepsinterview. Het semigestructureerd interview geeft zicht op de beleving van de participanten (De Lange, Schuman & Montesano Montessori, 2011). Het doel van het interview is om nog verder door te kunnen vragen op de antwoorden gegeven op de vragenlijst en om af te stemmen met de collega's over de belangrijkste punten die meegenomen moeten worden in het beantwoorden van de onderzoeksvraag. Het doel voor mezelf als onderzoeker is om zicht te krijgen op de huidige situatie rondom het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong op onze school. De uitkomsten worden kwalitatief geanalyseerd.

3.2.2. Fase 2: opstellen ontwerp

Naar aanleiding van de uitkomsten uit het vooronderzoek wordt door mij als onderzoeker een ontwerp gemaakt. Het doel van het ontwerp is om binnen het handelingsgericht en

thematisch werken tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en aan de wens van leerkrachten om meer doelgericht en planmatig onderwijs te geven aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

3.2.3. Fase 3: uitvoeren ontwerp

Gedurende drie weken wordt het ontwerp uitgetoetst in drie groepen 1-2. In totaal zijn hier 3 leerkrachten en 10 kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong bij betrokken.

3.2.4. Fase 4: Tussenevaluatie en bijstellen ontwerp

Voor de tussenevaluatie maak ik als onderzoeker gebruik van een open vragenlijst (zie bijlage 7). Doormiddel van deze vragenlijst wil ik als onderzoeker in kaart brengen in hoeverre het ontwerp heeft geleid tot een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Eventuele aanpassing van het ontwerp, wordt gedaan door mij als onderzoeker.

3.2.5. Fase 5: Eindevaluatie

Om in kaart te brengen of het doel van onderzoek is gehaald (Van den Berg & Kouwenhoven, 2008) maak ik als onderzoeker gebruik van een nagesprek met de leerkrachten, een observatie van drie aanpaste activiteiten vanuit het ontwerp en aansluitend een nagesprek met de betrokken leerlingen van groep 1-2, waarin de onderzoeksvraag en de door de leerkrachten aangegeven thema's in het behoefte onderzoek als leidraad dienen.

3.3. Betrouwbaarheid en validiteit

Een onderzoek moet betrouwbaar en valide zijn. Met betrouwbaarheid wordt verwezen naar de herhaalbaarheid, de nauwkeurigheid van een 'meting'. Met validiteit wordt bedoeld of het instrument de informatie oplevert die we te weten willen komen (Harinck, 2009). In een praktijkonderzoek zijn beide moeilijk te berekenen. De uitkomsten van het onderzoek zijn voor onze school waardevol, omdat het een antwoord geeft op een bestaand probleem. Om een zo objectief mogelijk beeld te krijgen van de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek maak ik gebruik van "critical friends", studiegenoten en collega's, die kritisch meedenken over het onderzoeksinstrument en andere facetten van het onderzoek.

Door het onderzoek uit te voeren in samenwerking met de collega's uit groep 1-2 en de uitkomsten aan hen terug te koppelen winnen de onderzoeksconclusies aan validiteit en betrouwbaarheid. Ik bouw objectiviteit in door steeds een schriftelijke terugkoppeling te geven van mijn bevindingen aan mijn collega's van groep 1-2.

3.4. Ethiek

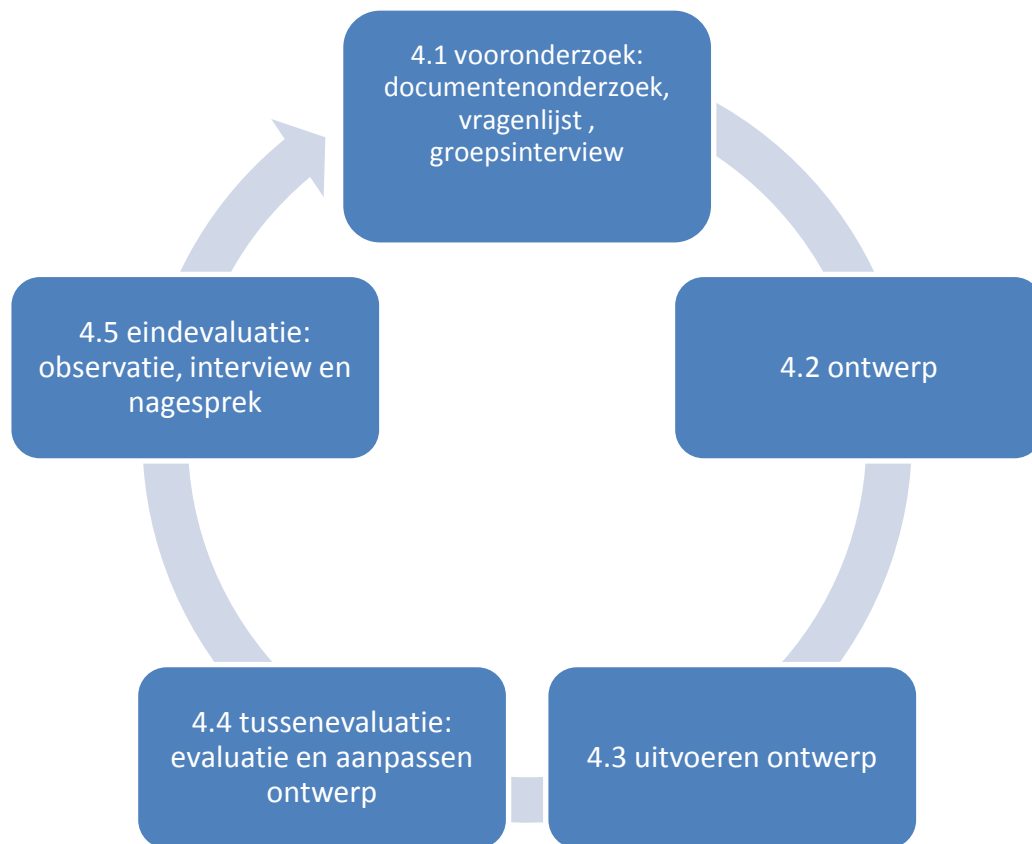
Voor de start van dit onderzoek is rekening gehouden met ethische aspecten; er is mondeling toestemming gevraagd aan de directeur voor het uitvoeren van het onderzoek in

groep 1-2. Ik heb als onderzoeker de leerkrachten van groep 1-2 gevraagd om samen met mij onderzoek te willen doen naar een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Ik heb schriftelijk toestemming gevraagd aan de ouders van de leerlingen die door mij geobserveerd en geïnterviewd worden. Hiermee wordt voldaan aan de eerste fase van een praktijkgericht onderzoek: het faciliteren en accommoderen van de deelnemers (Ponte, 2010). De onderzoeker handelt naar de gedragscode voor Hoger Beroeps Onderwijs onderzoek van Andriessen (Swet, 2011). Voor het gebruik van opnames wordt in de brief aan de ouders aangegeven wie het beeldmateriaal te zien zal krijgen en hoelang het bewaard zal worden voor het vernietigd wordt (De Lange, Schuman & Montesano Montessori, 2011). Tijdens het onderzoek creëert de onderzoeker een klimaat van gedeelde verantwoordelijkheid. De feedback die in het team gegeven wordt is zonder waardeoordeel en is gericht op open communicatie. Dit zal de validiteit van het onderzoek ten goede komen.

3.5. Triangulatie

De resultaten binnen het kritisch-emancipatorische paradigma die tot aanbevelingen leiden, zijn subjectief (De Lange et al., 2001). Triangulatie binnen praktijkonderzoek leidt tot grote nauwkeurigheid en betrouwbaarheid. Om antwoord te krijgen op de onderzoeksvraag wordt gebruik gemaakt van verschillende instrumenten en bronnen. De bronnen die gebruikt worden zijn literatuur, schooldocumenten, praktijkvoorbeelden, leerkrachten van groep 1-2 en leerlingen van groep 1-2 en critical friends, de meetinstrumenten zijn vragenlijsten, interviews, observatie door middel van film en een nagesprek. Door voor het beantwoorden van de onderzoeksvraag gebruik te maken van de inbreng van collega's, leerlingen en critical friends en gebruik te maken van literatuur, documenten en praktijkvoorbeelden, zorg ik voor triangulatie (De Lange, Schuurman & Montesano Montessori, 2011). De verzamelde data worden uitgewerkt en geanalyseerd in hoofdstuk 4.

Hoofdstuk 4 Data-analyse en resultaten

Figuur 4.1 Proces van dataverzameling

In dit hoofdstuk worden de data gepresenteerd die ik heb verzameld voor het beantwoorden van mijn onderzoeksvraag in hoofdstuk 5.

4.1. Fase 1 Vooronderzoek

4.1.1. Documentenonderzoek

In het documenten onderzoek heb ik mezelf de volgende vragen gesteld:

- Wat staat er in schoolgids over de visie op passend onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?
- Hoe kunnen we daar bij aansluiten in het komen tot een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?

In de visie van de school staat dat de leerling centraal staat en het rekening houden met verschillen tussen leerlingen een belangrijke plaats inneemt. In de lessen wordt verbreding/verdieping aangeboden aan leerlingen die afwijken van het gemiddelde ontwikkelingstempo. Dit wordt vormgegeven door differentiatie in drie groepen en uitgewerkt

in het groepsplan (Clijsen, e.a., 2007). In groep 3-8 wordt voor (hoog)begaafde leerlingen de differentiatie vorm gegeven via compacten en verrijken. In groep 1-2 ligt het accent op spelend leren. Er wordt thematisch gewerkt. De leerkrachten werken met groepsplannen, waarin ze differentiëren naar drie niveaus. De indeling wordt bepaald aan de hand van Kijk (Jaeger & van de Bosch, 2012) en Cito scores. In de themaplanning worden de doelen uit het groepsplan vertaald naar activiteiten. Om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en de visie van de school kunnen we gebruik maken van handelingsgericht werken (Pameijer & Van Beukering, 2007), het werken met groepsplannen (Clijsen, e.a., 2007), thematisch werken aan de hand van de themaplanning en spelend leren.

4.1.2. Vragenlijst

De vragenlijst is afgenomen bij drie leerkrachten van groep 1-2 (zie bijlage 3). De gegeven antwoorden heb ik geanalyseerd aan de hand van theorie over de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, de theorie over thematisch werken en HGW (zie hoofdstuk 2) en gerelateerd aan de onderzoeksvraag en deelvragen.

De antwoorden op de open vragenlijst zijn geordend aan de hand van het model van de geordende schoenendoos (Harinck, 2009). Het uitgewerkte schoenendoosmodel is te vinden in bijlage 3.

De verwachtingen van leerkrachten van dit onderzoek zijn divers. Twee leerkrachten verwachten nieuwe ideeën te krijgen over de aansluiting bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Een leerkracht hoopt dat er door dit onderzoek meer overleg komt tussen leerkrachten over het aanbod. Twee leerkrachten verwachten dat er meer structuur komt in het aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De leerkrachten geven aan dat het aanbod passend is voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong als het aanbod uitdagend is, als het aansluit bij de onderwijsbehoeften en als ze iets leren. De doelen uit de huidige themaplanning geven houvast in het aanbod aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De leerkrachten vinden dat hier nog extra doelen en verdiepende activiteiten aan toegevoegd zouden moeten worden om beter aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften. De kleuters hebben nu soms inbreng in het samenstellen van de themahoek en mogen zelf leervragen formuleren los van het thema. De leerkrachten geven aan dat de cyclus van HGW zorgt voor het clusteren van onderwijsbehoeften en helpt bij het komen tot een beredeneerd aanbod. Twee leerkrachten bepalen doelen aan de hand van op school aanwezige instrumenten (SLO, Kijk, Compact en Rijk). Eén leerkracht doet dat door goed te luisteren. De materialen die leerkrachten inzetten zijn zeer divers. Een leerkracht geeft aan ondersteuning te willen, van mij als intern begeleider, bij het vinden van materiaal met een open uitkomst. Een andere leerkracht wil ondersteuning bij het opstellen van een

gestructureerd aanbod. De leerkrachten geven aan dat ze kennis hebben over de begeleiding van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, maar wel meer te willen weten over ontdekkend leren en hoe je planmatig kunt werken.

4.1.3. Groepsinterview

Het groepsinterview is afgenomen bij drie leerkrachten van groep 1-2. Om grip te krijgen op de onderzoeksgegevens heb ik de data geanalyseerd door coderen (Boeije, 2005) aan de hand van de begrippen; behoeften van leerkrachten, didactische behoeften en pedagogische behoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, aanpassingen in de themaplanning en het handelingsgericht werken, kennis verkrijgen en samenwerken met collega's en kennis delen. De uitwerking van de gegevens is te vinden in bijlage 4.

Uit het interview en de vragenlijsten komt naar voren dat de leerkrachten zoekende zijn hoe zij het compacten en verrijken bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong gestructureerd kunnen vormgeven vanuit specifieke doelen voor deze kleuters. De leerkrachten zien mogelijkheden om de doelen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong aan te vullen met rekendoelen uit Compact en Rijk en doelen voor sociaal-emotionele ontwikkeling. De leerkrachten zijn op zoek naar een aantal vaste activiteiten en uitdagende materialen die ze kunnen inzetten bij hun onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Leerkrachten hebben behoefte aan het uitwisselen van kennis en ervaring met betrekking tot kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (zie bijlage 5).

4.1.4. Samenvattende conclusie fase 1

Het aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong wordt op dit moment vormgegeven vanuit doelen in het groepsplan. Deze doelen worden uitgewerkt in activiteiten in de themaplanning. Deze doelen en activiteiten bieden de leerkrachten onvoldoende houvast in het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Om te komen tot een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn volgens de leerkrachten vaste activiteiten, uitdagende materialen en doelen nodig die aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit moet geïntegreerd kunnen worden in het groepsplan en de themaplanning.

4.2. Fase 2: Ontwerp

Uit fase 1 werd, de wens van leerkrachten duidelijk om meer planmatig te werken met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Een passend aanbod, om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, het handelingsgericht en thematisch werken is ontstaan door gebruik te maken van de huidige themaplanning (zie bijlage 6). Het aansluiten bij de onderwijsbehoeften is vormgegeven door compacten en verrijken. Het compacten is uitgewerkt door het compacten van de weektaak. In plaats van

de drie opdrachten uit het basisaanbod, wordt de weektaak gecompact tot twee opdrachten die aansluiten bij de individuele onderwijsbehoefte van de kleuter. Het verrijken is vormgegeven door verrijkende doelen en activiteiten uit Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009) toe te voegen aan de themaplanning. Daarnaast zijn er Mindopdrachten (WSNS, Veghel) en Denksleutels (WSNS, Veghel) toegevoegd die aansluiten bij het thema. Deze activiteiten en opdrachten zijn open en complexe opdrachten. De opdrachten bieden de mogelijkheid om ontdekkingen te doen, samen te werken, handelend te leren, creatief te denken, gebruiken te maken van oplossingsvaardigheden en van elkaar te leren. Deze opdrachten worden toegevoegd aan de weektaak van de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong heeft per week 2 opdrachten op de weektaak van het basisaanbod, met daarnaast één verrijkende opdracht. Deze verrijkende opdracht is een Denksleutel (WSNS, Veghel) of een Mindopdracht (WSNS, Veghel). Naast de weektaak is er per week nog een begeleide instructieles uit Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009). Dit samen vormt het aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Voor het ontwerp	Ontwerp
3 weektaken als basis	compacten naar 2 weektaken uit het basisaanbod. Het kan per kleuter verschillen welke taken gecompact worden. Verrijken door middel van een Denksleutel of Mindopdracht.
Doelen in de themaplanning uit de plusgroep (blauwe niveau)	Doelen in de themaplanning op een hoger niveau (groen niveau)
Iedere leerkracht doet losse extra activiteiten soms aansluitend bij het thema en soms los van het thema	In elke groep structureel uitdagende activiteiten aansluitend bij het thema, in de vorm van Denksleutels, Mindopdrachten en lessen Compact en Rijk. Per week minimaal 1 les Compact en Rijk en 1 Mindopdracht of Denksleutel
Opdrachten vanuit de themaplanning voor de plusgroep onder begeleiding van de leerkracht. De leerkracht benoemt het doel van de opdracht, stelt denkvragen en begeleidt de leerling in het leerproces. Na afloop wordt het proces en het behalen van het doel geëvalueerd.	Opdrachten vanuit de themaplanning voor de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong onder begeleiding van de leerkracht. De leerkracht benoemt het doel van de opdracht, stelt denkvragen en begeleidt de leerling in het leerproces. Na afloop wordt het proces en het behalen van het doel geëvalueerd.

Figuur 4.2 Voor het ontwerp, ontwerp

4.3. Fase 3: Uitvoeren van het ontwerp

De opdrachten uit het ontwerp (bijlage 6) waren uitdagend voor de kleuters en nodigde uit tot samenwerken en overleg tussen kleuters onderling. Ze gaven aan de opdracht moeilijk te vinden en de kleuters kwamen met allerlei oplossingen en creatieve ideeën in de verwerking

van de opdracht. De betrokkenheid van de kleuters was hoog. De kleuters waren gedurende langere tijd taakgericht bezig. De kleuters gaven aan dat ze het fijn vonden om te werken met een aangepaste weektaak, omdat de opdrachten moeilijker waren. Bij het doen van een verrijksopdracht en de les uit Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009) krijgen de kleuters begeleiding van de leerkracht. De leerkracht heeft een coachende rol. De leerkracht benoemt het doel van de opdracht, stelt denkvragen en begeleidt de leerling in het leerproces. Na afloop wordt het proces en het behalen van het doel geëvalueerd. Door te werken vanuit het bestaande klassenmanagement aan de hand van groepsplannen en themaplanning, was het voor leerkrachten haalbaar om te werken met de Denksleutels (WSNS, Veghel), Mindopdrachten (WSNS, Veghel) en aan het thema aangepaste opdrachten uit Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009). Het vooraf plannen van de opdrachten zorgde bij de leerkrachten voor rust en overzicht. Het schrappen in de huidige weektaak en toevoegen van uitdagende opdrachten zorgde voor uitdaging voor de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

4.4. Fase 4: Tussenevaluatie en bijstelling van het ontwerp

De tussenevaluatie (bijlage 7) is uitgewerkt door gebruikt te maken van de geordende schoenendoos (Harinck, 2009) aan de hand van de eerder opgestelde categorieën (zie categorieën groepsinterview in bijlage 5). Er aan toegevoegd is een item over mijn begeleiding als onderzoeker. De uitwerking van de tussenevaluatie is te vinden in bijlage 8.

Vanuit de tussenevaluatie wordt duidelijk dat de nieuwe doelen en opdrachten zorgen voor structuur, overzicht en inspiratie voor de leerkrachten. Het werken met Denksleutels (WSNS, Veghel), Mindopdrachten (WSNS, Veghel) en lessen Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009) aansluitend bij het thema, sluit aan bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Collega's benoemen dat: "Ze een beroep doen op de hogere denkvaardigheden en de kinderen worden uitgedaagd door de open uitkomsten om met elkaar in gesprek te gaan". Door te differentiëren in de weektaak krijgen de kleuters opdrachten op niveau. Leerkrachten geven aan nog aandacht te willen besteden aan de individuele onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, aan hoe je spelend kunt verrijken en aan hoe je ontwikkelingsmateriaal geschikt kunt maken voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Daarnaast hebben de leerkrachten behoefte om regelmatig met elkaar te overleggen over de lessen die ze doen en te zorgen dat we aan het eind van het onderzoek de werkwijze borgen. We bereiden gezamenlijk het nieuwe thema voor (zie bijlage 17). Om aan te sluiten bij de, in de tussenevaluatie genoemde, wensen van de leerkrachten leggen we bij het maken van nieuwe Mindopdrachten (WSNS, Veghel) het accent op spelend verrijken en geven we de kleuters bij de verwerking van de Denksleutels

(WSNS, Veghel) de gelegenheid om zelf te kiezen hoe ze de opdracht verwerken. Op deze manier kunnen we inspelen op de individuele onderwijsbehoeften. De behoefte aan overleggen geven we vorm door dit een plekje te geven op de onderbouwvergadering. Op een later moment na het onderzoek ga ik als intern begeleider, samen met de leerkrachten van groep 1-2, kijken hoe we het ontwikkelingsmateriaal geschikt kunnen maken voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

4.5. Fase 5: Eindevaluatie

4.5.1. Observatie en nagesprek

Uit de observatie en het nagesprek (zie bijlage 11-13) blijkt dat de nieuwe activiteiten aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De opdrachten voldoen aan alle of aan een groot aantal van de items door Janson en Creemers (2014) genoemd als onderwijsbehoeften (zie bijlage 9). De kwalitatieve gegevens van het eindgesprek met de leerkrachten van groep 1-2 zijn geordend aan de hand van het model van de geordende schoenendoos. De uitwerking is te vinden in bijlage 14.

4.5.2. Samenvatting eindgesprek leerkrachten:

De leerkrachten van groep 1-2 geven aan dat compacten en verrijken zoals vormgegeven in het onderzoek zorgt voor een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Indien dit toegepast wordt bij alle thema's is er sprake van een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De leerkrachten geven aan, dat ze door het onderzoek hebben geleerd, dat je op een gemakkelijke manier kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kunt uitdagen. Het ontwerp heeft geholpen om het simpel en concreet te houden. Een leerkracht geeft aan dat ze de theorie uit haar cursus heeft geleerd toe te passen in de praktijk. Het onderzoek heeft leerkrachten geprikkeld en nieuwe ideeën gegeven. Leerkrachten geven aan dat we het groepsoverzicht kunnen gebruiken om de individuele onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong in kaart te brengen. Dit helpt de leerkrachten om nog meer te kunnen afstemmen. Vanuit dit groepsoverzicht kunnen de leerkrachten de vertaling maken naar de groepsplannen en deze aanvullen met individuele doelen en onderwijsbehoeften. De leerkrachten vragen zich af of er al gelijk in het eerste groepsplan gewerkt moet worden met aangepaste doelen. Een leerkracht zou dit vanaf het tweede groepsplan willen doen. Een andere leerkracht geeft aan dit uit te willen proberen. De derde leerkracht zegt nu al te weten dat sommige kinderen meer uitdaging nodig hebben in het eerste groepsplan. De vraag is dan echter of dit met doelen of activiteiten te maken heeft. De leerkrachten geven aan dat onderzoekend leren aan de hand van het thema of de kleuters meer inbreng geven in de verwerking van de opdrachten, mogelijkheden zijn waardoor we nog meer kunnen afstemmen op de individuele onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Twee leerkrachten

hebben de behoefte om te kijken hoe we het bestaande ontwikkelingsmateriaal kunnen inzetten bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Het samen leren en uitwisselen kan vorm gegeven worden door na elk thema uit te wisselen. Door het maken van een borgingsdocument zorgen we ervoor dat de werkwijze een structureel karakter krijgt. Twee leerkrachten hebben een concrete kennisvraag. Ik zou na het onderzoek, als intern begeleider en specialist begaafdheid, een rol kunnen spelen in de kennisoverdracht naar de leerkrachten en het mede vormgeven van de thema's. De specifieke onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kan volgens een leerkracht onderdeel zijn van de groepsbespreking.

4.5.3. Observatie en nagesprek kleuters:

In de observaties is zichtbaar dat de opdrachten uit het ontwerp aansluiten bij de onderwijsbehoeften van de kleuters. De kleuters laten taakgericht gedrag zien gedurende een langere periode. Door het open karakter van de opdracht hebben de kleuters veel eigen inbreng. De opdrachten doen een beroep op hun probleemoplossend vermogen, hun creativiteit, nodig uit tot samenwerken, dagen uit tot handelen, uitproberen en evalueren, de activiteit is complex en de activiteit stimuleert vaardigheden zoals: communiceren, hardop denken en onderzoeken.

4.5.4. Conclusie data analyse:

Uit de kwalitatieve analyses blijkt dat het door de onderzoeker ontwikkelde ontwerp zorgt voor een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Door verdiepende doelen en uitdagende open opdrachten toe te voegen aan de themaplanning en te differentiëren in de weektaak komen we tegemoet aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en zorg ik als onderzoeker voor, de door de leerkrachten gewenste, structuur. Door het ontwerp toe te passen op alle thema's en de groepsplannen aan te vullen met individuele doelen en onderwijsbehoeften kunnen we op school beter afstemmen op de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Hoofdstuk 5: Beantwoorden van de onderzoeksvraag: conclusie, aanbevelingen en discussie.

Hoe kunnen we op onze school aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong binnen het 'thematisch' en handelingsgericht werken?

5.1. Aansluiten bij onderwijsbehoeften

Aansluiten betekent dat je inzet op het vaststellen en bereiken van leerdoelen waardoor de leerling zich verder ontwikkelt (Van Gerven, 2013). Door in het ontwerp doelen en uitdagende activiteiten voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong toe te voegen aan de themaplanning en de weektaak te compacten, geven we compacten en verrijken op onze school vorm. En sluiten we aan bij de visie van de school, de behoefte van leerkrachten om planmatig en doelgericht te werken en bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Kieboom, 2007; Van Gerven & Drent, 2011; Janson, 2011; Janson & Creemers, 2014). Dit wordt onderbouwd door de versterkte taakgerichtheid en hoge betrokkenheid (Laevers, 1993) die de kleuters tijdens de observatie laten zien (Van Gerven, 2011). De kinderen geven aan de opdrachten leuk te vinden omdat ze moeilijk zijn, ze ruimte bieden om zelfstandig te leren, ze nodigen uit tot samen werken, een beroep op hogere orde denkvaardigheden (Bloom, 1956), uit dagen tot creativiteit en het vinden van oplossingen (Janson & Creemers, 2014). Het open karakter van de opdrachten en de mogelijkheid tot samenwerkend leren, biedt de kleuters de mogelijkheid tot het beleven van relatie en autonomie (Stevens, 1997) en het ontdekkend leren kennen van hun eigen talenten en competenties (Stevens, 1997).

5.2. Thematisch werken als antwoord op een passend aanbod

Uit het onderzoek is gebleken dat het toevoegen van extra doelen uit Compact en Rijk, uitdagende activiteiten in de vorm van lessen uit Compact en Rijk, Denksleutels en Mindopdrachten aan de themaplanning, zorgt voor planmatig en doelgericht werken aan een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Riemens & Waas, 2009; Van Gerven, 2011; Janson & Creemers, 2014; WSNS, Veghel). Door de aanpassingen te laten aansluiten bij het thema, zorgen we ervoor dat de context betekenisvol is (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990) en dat de kleuters onderdeel uit blijven maken van de groep (Drent & Van Gerven, 2012). Hiermee komen we tegemoet aan de behoefte aan 'relatie' (Stevens, 1997) en sluiten we aan bij de visie van de school waarbij kinderen leren vanuit

veiligheid en verbinding (Stevens, 1997). Om een passend aanbod mogelijk te maken vanuit de themaplanning is de leerkracht de bepalende factor (Marzano, 2003). De leerkracht moet zicht hebben op verschillen in de klas, sociale relaties kunnen versterken, begrip en aandacht hebben voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en effectief om kunnen gaan met verschillen (Meijer, 2001; De Boer, 2011). Door de manier waarop de leerkrachten van groep 1-2 handelingsgericht werken vormgeven en de kennis die de leerkrachten hebben over de ontwikkeling van kleuters en kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn de leerkrachten in staat om effectief om te kunnen gaan met verschillen.

5.3. Handelingsgericht werken en aansluiten bij onderwijsbehoeften

Uit het onderzoek is gebleken dat handelingsgericht werken (Pameijer & Van Beukering, 2007) de leerkrachten structuur geeft in het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Door het opstellen van extra doelen uit Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009) en compacten en verrijken (Van Gerven & Drent, 2011; Janson, 2011) uit te werken in het groepsplan, kunnen de leerkrachten structuur aanbrengen in het onderwijsaanbod en de begeleiding van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en kunnen ze beter afstemmen op hun onderwijsbehoeften. Dit zorgt voor een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Van Gerven & Drent, 2011).

5.4. Rol van de leerkracht in het aansluiten op onderwijsbehoeften

Aansluiten op de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vraagt verschillende competenties van leerkrachten (De Boer, 2011). Componenten in de begeleiding die leerkrachten al vormgaven waren; doelgericht werken, coachend begeleiden en procesgericht evalueren (Janson & Creemers, 2014). Door het onderzoek hebben leerkrachten geleerd om breed en doelgericht te plannen, uitdagend te differentiëren en hebben ze zicht gekregen op welke materialen en opdrachten ze kunnen inzetten in de begeleiding van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Janson & Creemers, 2014). Begeleidingsthema's die na dit onderzoek volgens leerkrachten nog aandacht behoeven zijn; het herkennen en omgaan met onderpresteren en hoe je kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kunt leren omgaan met iets wat ze niet meteen kunnen (Drent & Van Gerven, 2012; Van Gerven, 2009; Houten & Lagerweij, 2009).

5.5. Aanbevelingen voor de leerkrachten van groep 1-2

Vanuit de resultaten en conclusies van dit onderzoek heb ik als onderzoeker een aantal aanbevelingen geformuleerd voor onze school met als doel om vanuit handelingsgericht en thematisch werken te komen tot een verfijning in de aansluiting op de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Organiseer vaste momenten waarop leerkrachten van groep 1-2 kennis en ervaringen uitwisselen over het onderwijsaanbod aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Deze momenten kunnen gebruikt worden om van elkaar te leren, om samen bij een nieuw thema Mindopdrachten (WSNS, Veghel), Denksleutels en lessen Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009) voor te bereiden, om samen te kijken hoe ontwikkelingsmateriaal ingezet kan worden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Drent & Van Gerven, 2012) en om aandacht te besteden aan de door leerkrachten genoemde thema's; onderpresteren en kleuters leren omgaan met iets wat ze niet meteen kunnen.

Vul het groepsoverzicht aan met individuele onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, om bij het compacten en verrijken van de weektaak nog meer af te kunnen stemmen op de individuele onderwijsbehoeften van de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong. Maak gebruik van informatie van ouders, leerlingen, ontwikkelingsvolgsysteem 'Kijk' (De Jaeger & Van de Bosch, 2012) en signaleringsinstrument Surplus (MHR)(Pameijer & Van Beukering, 2007).

Onderzoek aan de hand van Kijk (De Jaeger & Van de Bosch, 2012) of er al in het eerste groepsplan extra doelen nodig zijn om aan te sluiten bij de individuele onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Indien de doelen aansluiten bij de onderwijsbehoeften is het zinvol om te onderzoeken of de activiteiten dat ook doen. Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben andere activiteiten nodig. Activiteiten die een beroep doen op het probleemoplossend en analytisch vermogen, het ontwikkelen van gedegen en waardevolle interesses en het stimuleren van originaliteit, initiatief en zelfwerkzaamheid (Hill, 1991).

Onderzoek hoe de inbreng van de kleuters bij thematisch werken vergroot kan worden, met als doel om de betrokkenheid te vergroten bij hun eigen leerproces (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990). Dit zou kunnen door ruimte te laten binnen het thema voor inbreng vanuit de kinderen, bijvoorbeeld bij het inrichten van de themahoek, en ervoor te zorgen dat er voldoende te experimenteren en te onderzoeken valt. Door goed te luisteren, in gesprek te gaan met kinderen en vragen te stellen, kun je achterhalen wat er leeft en hier binnen het thema op inspelen (Janssen-Vos, Schiferli & Vink, 1990; Janssen-Vos, 2009).

5.6. Bijdrage aan kennisontwikkeling en probleemstelling

Het onderzoek heeft bijgedragen aan een oplossing voor de probleemstelling zoals beschreven in paragraaf 1.2. De leerkrachten van groep 1-2 van onze school weten nu hoe ze vanuit de themaplanning en het groepsplan kunnen aansluiten bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Ik heb ervaren dat aansluiten bij een door collega's ervaren

probleemstelling en het samen met collega's onderzoek doen, zorgt voor betrokkenheid en enthousiasme van alle betrokkenen. Door relatief kleine aanpassingen is er veel in beweging gekomen en heeft dit onderzoek geleid tot een betere aansluiting op de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en mogelijkheden voor compacten en verrijken van het onderwijs in groep 1-2.

Er is al veel onderzoek gedaan naar passend onderwijs voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Hickey, 1988; Hill, 1991; Freeman, 2001; Tassel-Baska, 2003; Janson, 2011; Van Gerven & Hoogenberg & Engbers; Drent & Van Gerven, 2012; Van Gerven, 2013; Janson & Creemers, 2014). Met dit ontwerponderzoek heb ik aangetoond dat handelingsgericht en thematisch werken veel mogelijkheden biedt om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Planmatig en doelgericht werken (Janson & Creemers, 2014) kan vormgegeven worden via compacten en verrijken aan de hand van het groepsplan en de themaplanning. Door bij de planning van een nieuw thema structureel doelen op te nemen uit Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009), Denksleutels, Mindopdrachten en lessen uit Compact en Rijk toe te voegen doen we als leerkracht een beroep op de denkkraft (Bloom, 1956), de creativiteit en het doorzettingsvermogen van de leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong. Door de kinderen te betrekken bij het vormgeven van Denksleutels en Mindopdrachten creëer je als leerkracht erkenning, begrip en betrokkenheid (Janson & Creemers, 2014). Al deze componenten samen zorgen voor een verbeterd aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

5.7. Kritische reflectie op de methodologie

Een sterk punt van dit onderzoek was om te vertrekken vanuit de wens van leerkrachten om hun onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong te verbeteren (Senge e.a., 2000). Hierdoor was hun betrokkenheid bij het onderzoek groot. De individuele vragenlijsten en de interviews hebben alle leerkrachten de ruimte gegeven om inbreng te kunnen geven. Door de leerkrachten inbreng te geven in het onderzoek heb ik gebruik gemaakt van hun deskundigheid en een voorbeeld gegeven van hoe je met en van elkaar kunt leren (Senge e.a., 2000). In het nagesprek gaf een leerkracht aan dit ook als zeer positief te ervaren. De conclusies die ik heb getrokken zijn gebaseerd op verschillende invalshoeken en zijn daardoor meer betrouwbaar. De opbrengst van dit onderzoek kan dienen als basisstructuur in ons aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Van hieruit kunnen we verder onderzoeken hoe we nog meer kunnen inzoomen op de specifieke onderwijsbehoefte van de individuele kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong (Van Gerven, 2013, Surplus, MHR)

5.8. Betekenis voor professionele context, inhoudelijke aanbevelingen voor vervolgonderzoek

In dit onderzoek is gekeken naar hoe we op onze school aan kunnen sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De aanpassingen die ik als onderzoeker heb gedaan in de themaplanning, hebben ervoor gezorgd dat zowel de leerkrachten als de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong aangeven dat er een betere afstemming is op de onderwijsbehoeften van de kleuter met een ontwikkelingsvoorsprong. In vervolgonderzoek kunnen we kijken hoe we het nog meer afstemmen op individuele onderwijsbehoeften kunnen optimaliseren, de ouders en de leerling meer kunnen betrekken bij het in kaart brengen van deze en de vertaling kunnen maken van de gegevens uit de signalering naar de individuele onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Als specialist begaafdheid wil ik betrokken blijven bij het onderwijsaanbod aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en kennis overdragen aan collega's over de door hen aangegeven onderwerpen. Daarnaast wil ik onderzoeken hoe we de visie van de school kunnen vertalen naar een beleidsplan voor (hoog)begaafde leerlingen. Hierin kan ik als intern begeleider de bevindingen uit dit onderzoek meenemen. In dit onderzoek zien we dat, door een relatief kleine aanpassing in doelen en activiteiten, in aansluiting op handelingsgericht en thematisch werken, de leerkrachten beter kunnen aansluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Hoofdstuk 6 Reflectie

Wat heb ik geleerd?

Dit was de eerste keer dat ik een praktijkonderzoek heb uitgevoerd. Bij de start van dit praktijkonderzoek trapte ik in de valkuil van “te veel willen”. Ik wilde gelijk het totale onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong verbeteren en zelf alles leren over kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Doordat ik als persoon alles wil weten en alles interessant vind, lukte het me niet om tot een keus te komen in het onderwerp van mijn onderzoek. Door erover te praten met collega's en critical friends en hen feedback te vragen ben ik uiteindelijk gekomen tot een afgebakende onderzoeksvraag. Gedurende het hele onderzoek heeft het niet kunnen kaderen me parten gespeeld. Het doen van onderzoek heeft me bewuster gemaakt van mijn eigen valkuil. Ik heb geleerd dat het onderzoek, ondanks de beperkte omvang, een verbetering heeft opgeleverd van het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Dit verruimt mijn blik en helpt me bij veranderingsprocessen in de toekomst. Door het klein te houden blijft het overzichtelijk voor de leerkrachten en het effect op korte termijn zorgt voor een gevoel dat er iets bereikt is. Dit is in een tijd waarin leerkrachten ervaren dat er zoveel op hen af komt en dat nooit iets afgerond wordt, voor mij als intern begeleider een mooie ontdekking. Om me te laten helpen bij mijn eerder genoemde valkuil zal ik bij verandering in de toekomst collega's vragen om kritisch te kijken naar mijn plannen, de relevantie voor de praktijk en de haalbaarheid ervan.

Door het onderzoek heb ik vanuit de literatuur en praktijk zicht gekregen op de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en hoe je hier als school je onderwijs op af kunt stemmen. Er is niet één waarheid; ik kwam zoveel goed onderbouwde meningen tegen gedurende dit onderzoek en ik wilde alles kwijt in dit onderzoek, maar dat kon niet. Een verplichte selectie leerde mij kritisch te zijn en me te richten op het belang van theorie in relatie tot mijn onderzoeksvraag.

Als leerkracht en intern begeleider wil ik uitgaan van de kracht van elk kind en elke leerkracht. Dit sluit ook aan bij de missie van de school “kracht door verschil” en het handelingsgericht werken. Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben specifieke onderwijsbehoeften. Dit besef was er bij mij en mijn collega's. De vraag was hoe we hier het beste bij konden aansluiten. Met mijn onderzoeksvraag heb ik aangesloten bij dit praktijkprobleem. Dit zorgde voor draagvlak bij de collega's en de bereidheid om mee te werken aan het onderzoek. Het samen met collega's onderzoek doen heeft in mijn onderzoek gezorgd voor een grote betrokkenheid van collega's. Ik heb gebruik gemaakt van de expertise van collega's en door samen met hen onderzoek te doen, hun didactische

competenties in relatie tot kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vergroot. De methodieken die ik heb gebruikt in het onderzoek hebben de onderlinge samenwerking een impuls gegeven. Hiermee heb ik gewerkt aan het vergroten van mijn competenties in de samenwerking met collega's.

Door in het onderzoek aan te sluiten bij mijn eigen waarden en competenties ben ik in staat geweest tegemoet te komen aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en de begeleidingsbehoeften van collega's uit groep 1-2. Ik ben in staat geweest om mijn collega's te enthousiasmeren en heb hen door het onderzoek gestimuleerd in het vergroten van hun competenties met betrekking tot kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Het onderzoek draagt bij aan de ontwikkeling van de school en is toepasbaar in andere praktijken. Het levert een bijdrage aan passend onderwijs voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Het planmatig werken is lastig voor mij als doener, maar het helpt mij om eerst te moeten denken, te onderbouwen, te structureren, af te bakenen, feedback te vragen en dan pas te starten. Ik heb deze vaardigheden goed kunnen oefenen tijdens de Master SEN, maar heb me deze zeker nog niet eigen gemaakt. Ik zal hiervoor nog veel moeten oefenen. Iets wat je al heel lang anders doet en niet behoort tot je dynamiek, is niet zomaar veranderd. Door het volgen van de Master SEN heb ik als professional geleerd om me meer open te stellen voor feedback van collega's en critical friends en daar ook vaker naar te vragen. Uit een onlangs door mijn collega's ingevulde 360graden feedback over mij, bleek dat collega's vinden dat ik feedback vraag over mijn eigen functioneren en dat ik iets doe met de feedback die ik van hen krijg.

In mijn zoektocht naar een voor mij "interessante" onderzoeksvraag heb ik veel steun gehad aan mijn critical friends. Zij hebben door naar mij te luisteren, feedback te geven en mee te denken geholpen in het komen tot een onderzoeksvraag. Mijn critical friends en mijn studiebegeleiders hebben mij geholpen bij het kaderen van mijn onderzoek en het opstellen van de onderzoeksvraag en deelvragen. Daarnaast hebben mijn critical friends en mijn begeleiders mij geholpen om mijn onderzoeksverslag op een hoger niveau te tillen. Zij gaven mij feedback op mijn manier van schrijven, de inhoud en het opstellen en analyseren van de meetinstrumenten. De inhoud van mijn onderzoek kende goede componenten maar er zat te weinig samenhang in theorie en onderzoek. Doordat onderzoek doen voor mij iets heel nieuws was en er zoveel theorie was, kon ik moeilijk structuur aanbrengen in mijn onderzoek en de theorie afbakenen. Hier werd ik heel onzeker van. Ik was aan de opleiding begonnen om mijn competenties te vergroten, maar voelde me steeds minder competent worden. Nieuw voor mij was dat ik dit heb gedeeld met critical friends, daar waar dit eerder voor mezelf zou houden vanuit een gevoel van falen. Mede hierdoor ben ik het doen van onderzoek steeds meer als een leerproces gaan zien, heb ik mijn perfectionisme naast me

neer kunnen leggen en kunnen wat mijn dynamiek is en dat daar voor- en nadelen aan zitten. Uiteindelijk heeft mijn eigen doorzettingsvermogen en de hulp van mijn critical friends en studiebegeleiders ervoor gezorgd dat ik mijn onderzoek met een tevreden gevoel kan afronden en een groei heb doorgemaakt in mijn persoonlijke en professionele ontwikkeling.

Ik ben er trots op dat ik met mijn onderzoek een bijdrage heb geleverd aan een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Ik word enthousiast als ik zie hoe groot de betrokkenheid en het plezier is van de kleuters bij het doen van de opdrachten uit het onderzoek. Door in de opdrachten aan te sluiten bij hun onderwijsbehoeften worden ze uitgedaagd, worden ze gestimuleerd in hun ontwikkeling en hebben ze weer plezier in het leren. Het is ook fijn om te merken hoe enthousiast collega's zijn over het onderzoek en de bereikte resultaten. Uit de evaluatie blijkt dat het onderzoek leerkrachten heeft geïnspireerd om te werken met andere opdrachten en andere materialen om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De ervaringen en de nieuw verworven aanpak uit dit onderzoek worden meegenomen in de overdracht naar groep 3. Ik ga als intern begeleider samen met mijn collega's uit groep 1-2 onderzoeken welke componenten van het aanbod van groep 2 passend kunnen zijn in het aanbod van groep 3. Dit zou mogelijk een antwoord kunnen zijn op een praktijkprobleem dat zich al een aantal jaren voordoet in deze groep. De leerkrachten van deze groep hebben elk jaar opnieuw moeite met het aansluiten bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong, wanneer deze kinderen nog niet kunnen lezen.

Ik wilde bij mijn onderzoek begeleid worden door twee docenten. Mijn studiebegeleider voor het totale onderzoeksproces en verslag en daarnaast een andere docent vanwege haar specialistische kennis over het jonge kind. Het bleek wel mogelijk, maar er waren nog niet eerder ervaringen mee opgedaan. In de praktijk bleek dat het begeleiden door twee docenten veel tijd en afstemming vraagt. Het verschil van inzicht tussen de beide docenten over de formulering van de onderzoeksvraag, de inhoud en opbouw van het onderzoeksverslag zorgde bij mij voor veel verwarring en maakte dat ik nogal eens iets opnieuw moest doen. Omwille van de tijd heb ik daarom besloten de onderzoeksbegeleiding uiteindelijk met één docent voort te zetten. Ik heb er van geleerd om zelf kritisch te blijven, ook wanneer ik denk dat anderen het misschien wel beter zullen weten. Ik ben nog steeds overtuigd van de meerwaarde die deze vorm van begeleiding kan hebben voor een student en wil dan ook de opleiding aanbevelen om verder onderzoek te doen naar mogelijkheden ten aanzien van deze vorm van begeleiding.

Toekomst

In het nieuwe schooljaar ga ik als intern begeleider en leerkracht, de kennis en ervaring die ik heb opgedaan gebruiken voor het schrijven van een beleidsplan voor (hoog)begaafde leerlingen. Dit beleidsplan kan als leidraad dienen om ouders te informeren over de theoretische opvattingen over begaafdheid, de visie van de school, hoe wij als school deze visie vormgeven en welke rol ouders daarbij kunnen hebben. Ik kan hierbij gebruik maken van de competenties die ik heb ontwikkeld gedurende de Master SEN en dit onderzoek.

Na afloop van dit onderzoek ga ik in overleg met mijn collega's uit groep 1-2 zorgen voor een terugkoppeling van dit onderzoek naar ouders van de betrokken leerlingen en de overige collega's. Ik ga als intern begeleider onderzoeken op welke manier ik tegemoet kan komen aan de wensen die er nog zijn bij de collega's van groep 1-2 ten aanzien van de begeleiding van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Daarbij blijft de uitdaging voor mij als persoon om niet te veel te willen en de theorie te koppelen aan het oefenen in de praktijk. Uit dit onderzoek blijkt dat dit bij ons op school het meest effectief is, want doordat ik als onderzoeker planmatig te werk ben gegaan, het onderzoek klein heb gehouden en samen met de leerkrachten onderzoek heb gedaan, zijn we in korte tijd gekomen tot een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

Literatuurlijst:

Berg, E. van den & Kouwenhoven, W. (2008). Ontwerponderzoek in vogelvlucht. *Tijdschrift voor lerarenopleiders*, 29 (4), pp. 22-26.

Beukering, T.van & Pameijer, N. (derde druk, 2007) *Handelingsgericht werken: een handreiking voor de interne begeleider*. Leuven-Voorburg: Acco Met handelingsgericht werken opbrengstgericht aan de slag

Bloom, B.S. (1956). *Taxonomy of educational objectives, Handbook I: The cognitive domain*. New York: David McKay Co Inc. In: Gerven, E. van (2009). Handboek hoogbegaafdheid. Assen: van Gorcum.

Boeije, H. R. (2005). *Analyseren in kwalitatief onderzoek*. Amsterdam: Boom.

Boer, E. de (2011). Begrijp je me? (Hoogbegaafde) leerlingen over competenties van leraren. KPC groep.

Clijsen, A., Gijzen, W., Lange, S. de, Spaans. G. (2007). *1- Zorg-route. Naar handelingsgericht werken*. WSNS+ en KPC Groep.

Doolaard, S., , Harms, G.J. (2013). *Omgaan met excellente leerlingen in de dagelijkse onderwijspraktijk*. University of Groningen.

Drent, D. , Gerven. E. van (2002) *Professioneel omgaan met hoogbegaafde leerlingen in het basisonderwijs*. Utrecht: Lemma. In: Gerven, E.van (2009). Handboek hoogbegaafdheid. Assen: van Gorcum.

Drent, D., Gerven. E. van (2012). *Passend onderwijs voor begaafde leerlingen*. Assen: van Gorcum.

Eyre, D. (2007). Structured Tinkering: Improving Provision for the Gifted in Ordinary Schools. In: *Gifted and Talented International-* Volume 22 Number 1: June 2007.

Freeman, J. (2000). Families, the essential context for Gifts and talents. (pp.573-585) in: K.A. Heller, F.J. Monks, R. Sternberg & R. Subotnik, *International Handbook of Research and Development of Giftedness and Talent*. Oxford: Pergamon Press.

Freeman, J. (2001). *Gifted Children Grown Up*. Londen: Fulton Publishers.

Galema-Koolen, H. (2008) *Hoe kleuters leren*. Uit tijdschrift De Wereld van het jonge kind, blz. 135-138.

Gerven, E. van (2008). Slimme kleuters, omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong. *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, Jrg 16, nr 3 (juli 2008)

Gerven, E. van (red.)(2011). *Handboek Hoogbegaafdheid*. Assen: Van Gorcum.

Gerven, E. van, Hoogenberg-Engbers, I. (2011), *Begaafd begeleiden: De competentiematrix voor de specialist Begaafdheid*. Assen: Van Gorcum.

Gerven, E. van (2013). *Aan de slag met slimme kleuters, 8 aanraders voor IB-ers*. Dordrecht: Instondo B.V.

Gerven, E. van, Hoogenberg-Engbers, I. (2011), *Begaafd begeleiden: De competentiematrix voor de specialist Begaafdheid*. Van Gorcum

Harinck, F. (2009). *Basisprincipes praktijkonderzoek*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Hickey, G. (1988). Goals for gifted programs: Perceptions of interested groups. *Gifted Child Quarterly*, 32, 231-233.

Hill, C.G.N. (1977). *Gifted is as Gifted Does* (paper presented to the second annual general meeting of the New Zealand Association of Gifted Children). Auckland, Nieuw- Zeeland. In: Gerven, E. van (2009). *Handboek hoogbegaafdheid*. Assen: Van Gorcum

Houten, E. van en Lagerweij, N. (2008). *Omgaan met een ontwikkelingsvoorsprong. Een onderzoek naar kennis en professionaliteit van leerkrachten*. *Talent*, 10(3), 27-29.

Houten, E., Lagerweij, N. van. (2009). *Ontwikkelingsvoorsprong; wat weten we nou écht?*. *Het Jonge Kind*, 2009(januari), 8-10.

Jaeger, B. De, Bosch, A. Van de. (2012). *Kijk! Groep 1-2*. Vlissingen: Bazalt.

Janson, D. (2011). *Je zal maar kleuter mogen zijn! Pendelen tussen behoeften en tradities*. *Talent*, 13(3), 9-12.

Janson, D., Creemers, M. (2014). *Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Kwaliteitskaart SLO*. Den Haag

Janssen-Vos, F., Schiferli, T. & Vink, H. (1990). *Thema's en projecten*. Assen/Maastricht: Van Gorcum

Janssen-Vos, F. (2009). *Spel en ontwikkeling*. Assen: Van Gorcum.

Kieboom, T. (2007). *Hoogbegaafd. Als je kind (g)een Einstein is*. Tiel: Lanno

Laevers, F. (1993). *De Leuvense Betrokkenheidsschaal voor Kleuters LBS-K*. Leuven: CEGO.

Lange, L.de & Montessori, N.M. & Schuman, H. (2011). *Praktijkgericht onderzoek voor reflectieve professionals*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant

Marzano, R. J. (2010). *Wat werkt op school. Research in actie*. Rotterdam: Bazalt.

Meijer, C.J.W. (2001). *Inclusive Education and Effective Classroom Practices*. Middelfart, Denmark: European Agency for Development in Special Needs Education.

Mieras, M. (2011) geciteerd door Schipper, S (2011). *Als je niet speelt, komt het niet goed met jou*. Overgenomen uit: Mensenkinderen, tijdschrift voor en over Jenaplanonderwijs; jaargang 27- nummer 128- september, 2011.

Montesano Montessori, N. Schuman, H. en Ponte, P. (2010). Social justice in het onderwijs: omgaan met diversiteit in een reguliere schoolklas. Aangeboden op 24 augustus 2010 aan: *Orthopedagogiek: onderzoek en praktijk*.

Mooij, T., Hoogeveen, L., Driessen, G., Hell, J. van (2007). *Succescondities voor onderwijs aan hoogbegaafde leerlingen. Eindverslag van drie deelonderzoeken* Nijmegen: Radboud Universiteit, Instituut voor Toegepaste Sociale wetenschappen / Centrum voor Begaafdheidsonderzoek / Afdeling Orthopedagogiek: Leren en Ontwikkeling.

Peters, W. (2007). Begaafde kleuters. In: *Hoogbegaafde kinderen zijn anders.....en dat mag!* Leiden: Koepel Hoogbegaafdheid.

Pompert, B. (2004). *Thema's en taal, ontwikkelingsgericht onderwijs in de bovenbouw*. Assen: Van Gorcum.

Ponte, P. (2010). Gedrag en onderzoek in de educatieve praxis. *Tijdschrift voor orthopedagogiek*, 19 (1/2), pp. 16-22.

Riemens, C., Waas, L. Van (2009). *Compact en rijk. Uitdagers voor jonge kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong*. Middelburg: Bazalt.

Senge, P.M., Cambron McCabe, N., Lucas, T., Smith, B., Dutton, J., Kleiner, A. (2001). *Lerende scholen, Het Vijfde Discipline- handboek voor onderwijzers, ouders en iedereen die betrokken is bij scholing*. Pp 233-248. Schoonhoven: Academic Service.

Sousa, D.A. (2009). *How the gifted brain learns*. California, USA: Sage.

Stevens, L.M. (1997). *Overdenken en doen*. Den Haag: Procesmanagement Primair Onderwijs.

Swet, J. van (2011). Interview met Daan Andriessen, voorzitter commissie *Gedragcode Praktijkgericht Onderzoek voor het HBO*. Nieuw Meesterschap, 1 (2), 42-45

Wientjes, H. (2008). Moeilijk moet! De hoogbegaafde leerling en het voortgezet onderwijs. *Tijdschrift voor Remedial Teaching*, 17,3,14-19.

Multi media

Beets-Kessens, A. (2013). *Kader JKD5*. Binnengehaald op 21juni 2013 van www.fontysoso.nl/student.

Surplus digitaal. (MHR).
<http://www.onderwijsadvies.nl/diensten/begaafdencentrum-surplus/surplus-signaal-digitaal/>

Tassel-Baska, J. van (2003). *Basic educational options for gifted students in schools*.
http://cfge.wm.edu/Publications/Basic_Educational_Options.htm

WSNS Veghel. *Denksleutels*.
<http://www.wsnsveghel.nl/mindportaal/leerkrachten/Paginas/Denksleutels.aspx>

WSNS Veghel. *Mindopdrachten*.
<http://www.wsnsveghel.nl/mindportaal/leerkrachten/Paginas/Opdrachtkaarten-v.aspx>

Onderwijs maak je samen. Leerpiramide. Bron: Sousa, D. A. (2000). *'How the brain learns'*.
<http://www.onderwijsmaakjesamen.nl/?s=Leerpiramide&x=44&y=10>

Bijlagen overzicht:

Bijlage 1: Ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Bijlage 2: Antwoorden individuele vragenlijsten

Bijlage 3: Uitwerking vragenlijst

Bijlage 4: Uitwerking groepsinterview

Bijlage 5: Behoeftanalyse en contextanalyse uit gecodeerd groepsinterview

Bijlage 6: Ontwerp

Bijlage 7: Tussenevaluatie ontwerp

Bijlage 8: Uitwerking tussenevaluatie

Bijlage 9: Onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

Bijlage 10: Toestemmingsbrief ouders

Bijlage 11: Observatie van opdracht 1

Bijlage 12: Observatie van opdracht 2

Bijlage 13: Observatie van opdracht 3

Bijlage 14: Uitwerking eindevaluatie

Bijlage 15: Mindopdrachten bij het eerste thema

Bijlage 16: Mindopdrachten bij het tweede thema (na tussenevaluatie)

Bijlage 17: Aangepaste themaplanning

Bijlage 18: Aangepaste themaplanning (na tussenevaluatie)

Bijlage 1: ontwikkelingskenmerken en leereigenschappen van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (Janson & Creemers, 2014)

Taalontwikkeling Heeft een goede zinsopbouw, maakt gebruik van een ruime woordenschat en kan de eigen gedachten duidelijk onder woorden brengen.
Intense betrokkenheid Kan intens met iets bezig zijn en beschikt op die momenten over veel energie.
Diep denken Denkt na over levensvragen en filosofeert over alledaagse zaken.
Kennishonger Is nieuwsgierig, weet veel, stelt veel vragen en heeft belangstelling voor zaken die niet direct verklaarbaar zijn; ruimte, techniek, prehistorie, kunst.
Logisch denken Ziet verbanden, patronen en kan relaties ontdekken en herkennen.
Fantasie en creativiteit Is vindingrijk en bedenkt creatieve oplossingen, ook in spelsituaties
Symboolherkenning Is geïnteresseerd in functie en toepassing van cijfers en letters
Sterk geheugen Heeft een opvallend sterk geheugen
Aanpassingsvermogen Heeft snel door wat er verwacht wordt en kan zich gemakkelijk aanpassen

Bijlage 2: Antwoorden individuele vragenlijsten

1. Wat verwacht je van dit onderzoek?

Leerkracht 1	Dat ik nieuwe ideeën krijg hoe ik kan aansluiten bij KMO.
Leerkracht 2	Dat we meer met elkaar overleggen over wat we doen met KMO. Dat er structuur komt in ons aanbod.
Leerkracht 3	Dat er meer structuur komt in het aanbod voor KMO, dat ik meer ideeën heb voor verdieping.
Leerkracht 4 ¹	

2. Wanneer is het aanbod passend voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong volgens jou?

Leerkracht 1	Als het uitdagend is voor KMO, als ze iets leren.
Leerkracht 2	Als we aansluiten bij de onderwijsbehoeften van KMO.
Leerkracht 3	Als we werken aan de hand van doelen, zodat we weten wat de kinderen leren.
Leerkracht 4	

3. Welke componenten uit de themaplanning geven je houvast om je onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vorm te geven?

Leerkracht 1	De doelen uit de themaplanning en compact en rijk
Leerkracht 2	De niveaus uit de themaplanning, het blauwe niveau sluit aan bij de kleuters die al wat verder zijn
Leerkracht 3	De doelen op niveau
Leerkracht 4	

4. Wat zou er volgens jou nog toegevoegd moeten worden aan de themaplanning om je onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vorm te geven?

Leerkracht 1	Handvatten om de doelen verder uit te diepen, denksleutels meer inzetten
Leerkracht 2	Speciaal kopje met extra doelen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en daarbij ook lessuggesties
Leerkracht 3	Ideeën voor verdieping in het aanbod bij kleuters met een grote ontwikkelingsvoorsprong, een gestructureerd aanbod voor deze kinderen
Leerkracht 4	

5. In hoeverre hebben de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong inbreng in het thema en hoe geef je dit concreet vorm?

Leerkracht 1	Door leervragen in te zetten en de kinderen zelf te vragen wat ze willen leren. Daarnaast kun je kinderen ook vragen om doelen te visualiseren voor de andere kinderen in de groep
Leerkracht 2	Alle kinderen hebben inspraak bij de themahoek, kleuters met een

¹ Leerkracht 4 is ziek geworden voor de start van het onderzoek en niet meer teruggekeerd tijdens het onderzoek

	ontwikkelingsvoorsprong maken een woordweb van het thema en een woordenlijst bij een aangeleerde letter
Leerkracht 3	Kinderen een themahoek laten ontwerpen
Leerkracht 4	

6. Welke elementen van Handelingsgericht werken helpen jou om het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vorm te geven?

Leerkracht 1	Aan de hand van de elementen van HGW (waarnemen, begrijpen, plannen en realiseren) kun je komen tot een beredeneerd aanbod.
Leerkracht 2	Het werken met kleine kringen met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong helpen me. Daarbij pas ik het directe instructiemodel toe, waarin ik ook het doel benoem van de les.
Leerkracht 3	Ik cluster leerlingen met gelijke onderwijsbehoeften. Ik werk met groepsplan rekenen en taal.
Leerkracht 4	

7. Heb je voldoende kennis van de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong om doelen te kunnen bepalen? Zo ja, wat gebruik je om doelen te kunnen bepalen, zo niet, wat heb je dan nog nodig?

Leerkracht 1	Door goed te luisteren naar kleuters weet ik wat ze willen leren. Scholing is altijd goed om zelf te verfrissen en te verrijken
Leerkracht 2	De cursus slimme kleuters geeft me handvatten en inzicht om doelen te kunnen bepalen. Daarnaast geven KIJK, de doelen van het SLO en het groepsplan goed inzicht. Ik zou graag meer overleg willen met collega's bij het opstellen van doelen en activiteiten die daar bij kunnen horen.
Leerkracht 3	Ik bepaal de doelen vanuit de mappen Kijk en doe en Compact en Rijk. Ik zou willen weten hoe ik gestructureerde verdieping kan aanbieden aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong
Leerkracht 4	

8. Weet je welke materialen en werkwijze je kunt inzetten bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Zo ja, welke materialen en werkwijzen zet je nu in, zo niet, wat heb je dan nog nodig?

Leerkracht 1	Ik laat bouwtekeningen maken en gebruik voorbeelden van iets en laat dit nabouwen met lego, kapla, in de zandtafel. Ik zou wel meer constructiemateriaal willen. Ik zou meer willen weten van ontdekkend leren.
Leerkracht 2	Bij kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong is het belangrijk dat ze opdrachten, spellen en werkjes doen met een open uitkomst. Ik ben nog op zoek naar de juiste werkvorm/materiaal. Tot nu toe zet ik extra materiaal in zoals; IQ Cabin, klassendagboek, spel Hut the Box, sommenspel, taal- en rekenkoffertje. Ik laat ze vaak samenwerken en andere kinderen helpen met werkjes en opdrachten
Leerkracht 3	Ik heb een plusmap gemaakt met uitdagend materiaal op verschillende gebieden. Ik heb de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong gevraagd wat ze willen leren. Aan het eind van de opdracht evalueer ik met hen. De kinderen zijn tevreden. Ik ben niet tevreden, omdat er geen opbouw in zit. Ik wil het gestructureerder, daar heb ik behoefte aan.
Leerkracht 4	

9. Weet je hoe je kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong kunt begeleiden? Zo ja, hoe doe je dit dan, zo nee, wat heb je daar voor nodig?

Leerkracht 1	Zie vraag 3
Leerkracht 2	Ik ben aan het leren hoe ik kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong het beste kan begeleiden. Ik begeleid ze nu n.a.v. het groepsplan taal en rekenen. Door kleine kringactiviteiten werk ik aan de doelen van die periode. Wat ik nog meer nodig zou hebben is meer overleg met collega's onderling.
Leerkracht 3	Ik heb wel ideeën over hoe je ze kan begeleiden. Ik heb elke maandag met ze een gesprek over wat ze deze week gaan doen en hoe zij denken dat ze dat gaan bereiken. Ze pakken de plusmap en gaan aan de slag. Ik zou graag nog andere begeleidingsideeën willen hebben.
Leerkracht 4	

10. Waarmee zou je collega's kunnen ondersteunen in het geven van onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?

Leerkracht 1	Door ruimte te geven voor de filosofieopdracht en hier samen een kleine kringopdracht aan te koppelen. De kleuters kunnen vervolgens hun kennis ook delen met andere kinderen in de klas.
Leerkracht 2	Ik geef na de cursus een presentatie binnen de onderbouw om mijn kennis te delen
Leerkracht 3	Ik kan mijn plusmap laten zien
Leerkracht 4	

11. Waar zou je zelf ondersteuning bij willen?

Leerkracht 1	Graag meer ideeën, opfrissers. Hopelijk krijgen we van Anouk meer ideeën.
Leerkracht 2	In inspiratie opdoen en het vinden van (zelfstandig) werkmateriaal met open uitkomst
Leerkracht 3	Ik wil graag ondersteuning bij het opstellen van een gestructureerd aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Ik vraag me af wat voor verdieping ik kan aanbieden.
Leerkracht 4	

12. Overige vragen en opmerkingen.

Leerkracht 1	Ik hoop tips en uitdagingen voor mezelf te krijgen. Ik hoop dat de uitslag van deze vragenlijst ons een stukje meer bewust maakt van het onderwijsaanbod die deze kinderen behoeven. We weten dat ze uitdagingen nodig hebben, maar hoe gaan we hier goed mee om
Leerkracht 2	Ik vind het prettig om meer samen te overleggen en dit is hiermee een stap in de goede richting
Leerkracht 3	Hoe ga je ons begeleiden, gaan we samen een cursus doen zodat we dezelfde kennis hebben?
Leerkracht 4	

Bijlage 3: Uitwerking vragenlijst

(aan de hand van het model van de geordende schoenendoos)

Onderwerp:	LK1	LK2	LK3
Wat verwacht je van dit onderzoek? Wanneer is het aanbod passend voor KMO? ²	Dat ik nieuwe ideeën krijg over hoe ik kan aansluiten bij KMO. Als het uitdagend is voor KMO, als ze iets leren.	Dat we meer overleggen met elkaar over wat we doen met KMO. Dat er structuur komt in ons aanbod. Als we aansluiten bij de onderwijsbehoeften van KMO.	Als we meer structuur hebben in het aanbod en als ik meer ideeën heb voor verdieping, zodat ik beter kan aansluiten bij de KMO.
Welke componenten uit huidige themaplanning geven houvast in het onderwijs aan KMO?	De doelen	De niveaus. Het blauwe niveau sluit aan bij de kleuters die al verder zijn.	De doelen op niveau
Wat moet hier nog aan toegevoegd?	Handvatten om de doelen verder uit te diepen.	Extra doelen voor KMO en daarbij lessuggesties.	Ideeën voor verdieping voor KMO, meer structuur in aanbod.
Wat is de inbreng van KMO bij het werken met thema's?	KMO zelf leervragen laten formuleren en doelen laten visualiseren voor andere kleuters.	Inspraak bij de themahoek, woordweb bij thema en woordenlijst met aangeleerde letter.	Ontwerpen van een themahoek.
Welke elementen van HGW dragen bij aan structuur in het onderwijs aan KMO?	Cyclus helpt om te komen tot een beredeneerd aanbod.	Werken met kleine kring, toepassen van directe instructiemodel.	Clusteren van onderwijsbehoeften bij taal en rekenen.
Hoe bepaal je de doelen voor KMO?	Door goed te luisteren.	KIJK, SLO doelen en de cursus slimme kleuters. Ik zou graag meer overleg willen met collega's over doelen en activiteiten.	Vanuit KIJK en doe en Compact en Rijk (Riemens & Waas, 2009).
Weet je welke materialen en werkwijzen je kunt inzetten voor KMO?	Werken met bouwtekeningen. Ik zou meer constructiemateriaal willen en meer willen weten van	Opdrachten moeten een open uitkomst hebben. Ik ben nog op zoek naar de juiste werkvorm/materiaal.	Ik heb een plusmap gemaakt. Ik vraag KMO wat ze willen leren. Ik evalueer aan het eind van de opdracht. De kinderen zijn tevreden. Ik

² KMO is een door mij als onderzoeker gebruikte afkorting voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

	ontdekkend leren.	Ik laat ze vaak samenwerken en andere kinderen helpen.	niet, omdat er geen opbouw in zit.
Heb je kennis van de begeleiding van KMO?	Ja, ik vraag ze wat ze willen leren.	Ik ben dit aan het leren. Ik begeleid ze nu n.a.v. het groepsplan.	Ik heb elke maandag een gesprek met de leerlingen over wat ze gaan doen en hoe ze dit denken te bereiken. Ik zou nog andere begeleidingsideeën willen hebben.
Kun je kennis over KMO overdragen aan je collega's?		Ik geef na de cursus een presentatie aan mijn collega's.	Ik kan mijn plusmap laten zien.
Waar zou je ondersteuning bij willen?	Graag meer ideeën, opfrissers.	In inspiratie opdoen en het vinden van (zelfstandig) werkmateriaal met open uitkomst	Ik wil graag ondersteuning bij het opstellen van een gestructureerd aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Ik vraag me af wat voor verdieping ik kan aanbieden.
Overige opmerkingen	Ik hoop tips en uitdagingen voor mezelf te krijgen. Ik hoop dat de uitslag van deze vragenlijst ons een stukje meer bewust maakt van het onderwijsaanbod die deze kinderen behoeven. We weten dat ze uitdagingen nodig hebben, maar hoe gaan we hier goed mee om.	Ik vind het prettig om meer samen te overleggen en dit is hiermee een stap in de goede richting	Hoe ga je ons begeleiden, gaan we samen een cursus doen zodat we dezelfde kennis hebben?

Figuur 4.2.1 Behoeftanalyse en contextanalyse uit vragenlijst geordend

Bijlage 4: Uitwerking groepsinterview

Groepsinterview maandag 10 maart 2014.

1. Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong hebben specifieke onderwijsbehoeften. Ben je daar bekend mee,

zo ja hoe hou je daar rekening mee in je onderwijs? Zou je hier nog meer van willen weten en op welke manier zou je deze kennis tot je willen nemen?

Zo nee, wat heb je nodig om deze kennis te verkrijgen?

Lk1: Ik denk dat je nooit genoeg weet. Ieder kind heeft een aparte aanpak nodig. Wat dan wel fijn aan KIJK is dat je sowieso van het begin af goed kunt volgen of een kind een voorsprong heeft of niet en ze zo in de gaten houdt. Vanaf 6 maanden voorsprong kun je ze even heel goed in de gaten houden. Blijft dat zo dan kun je ze makkelijk meenemen in een aantal aanpakken van groep 2. Maar goed je moet wel oppassen dat je niet gaat verrijken, want anders loop je er weer tegenaan bij groep 2. Ja, en dat je dan de diepte in gaat. Je kunt Compact en Rijk daarin meenemen. Maar ik denk dat het eerst belangrijk is een heel goed observatiesysteem. Dat hebben we wel met KIJK. Je moet eigenlijk alle facetten meenemen.

Lk2: Ik sluit me daar wel heel aardig bij aan. Ik zou daar wel wat meer van willen weten.

M: Hoe zou je die informatie willen krijgen? Wil je daar iets over lezen of wil je dat ik er iets over vertel? Lk2: Een soort theorie of informatie is fijn. Ik heb het nu even niet zo helder voor me. Misschien als ik dat krijg kan ik daar kijken en misschien doe ik al veel dingen. Bewust dan wel niet onbewust. Dan kan ik daarmee verder aan de slag. M: Dan zou het houvast kunnen geven voor het maken van de themaplanning. Ja, dat denk ik wel. Elk kind leert weer op een andere manier en heeft andere behoeften. Het is wel fijn om dat dan in een overzicht er bij te hebben. Dan kun je kijken o ja, dat kind past daar en dat kind past daar.

Lk3: Ik heb eigenlijk hetzelfde als leerkracht 2. Ik wil eigenlijk hetzelfde, maar ook nog wel meer. Ik zou naast theorie, het er ook nog met elkaar over willen hebben van goh, waar staan we nu en wat je ook zegt. Het maakt niet uit in welke klas je zit. Ik denk dat het wel belangrijk is dat we het met elkaar bespreken naast theorie. Want theorie kan je ook anders interpreteren. Los daarvan merk ik wel dat ik wel behoefte heb aan iets naast KIJK. Want ik vind KIJK wel een heel groot verschil met Cito hebben. En ook als ik kijk wat kinderen kunnen hier dan zitten ze al vaak tegen de top aan. En dan is de vraag: 'Is dat voor ons echt top?' Over het algemeen blijkt dat helemaal niet zo top te zijn. Waar ik moeite mee heb is als kinderen echt top zijn. Hoe geef je gestructureerde verdieping. Je hebt Compact en Rijk wel, maar sommige kinderen hebben die lessen al vaak genoeg gedaan. Dan merk ik dat dit niet genoeg is. Daar heb ik ook wel meer behoefte aan.

2. Kleuters met een ov hebben behoefte aan ontmoeting met gelijken. Hebben de kleuters in jouw groep ontmoeting met gelijken? Zou deze ontmoeting ook groepsdoorbrekend kunnen plaatsvinden?

Lk3: Ik heb drie kleuters die qua ontwikkeling gelijk zijn. Na de weektaak zet ik hun met z'n tweeën of z'n drieën afhankelijk van de behoeftes aan het werk. M: Is dat genoeg? LK3: Voor nu wel. Ik heb dit ook met ouders overlegd. Voor nu wel. Maar mijn vraag blijft nog steeds

ben ik gestructureerd bezig? Ik denk het niet. Ik denk dat er wel iets meer structuur in kan. Ook aanpassingen van de weektaak. Daar ben ik ook naar aan het kijken, moeten ze dezelfde weektaak doen of kan ik zeggen nee, weet je wat ik pas de weektaak aan. Ze krijgen dan wel dezelfde weektaak, maar op een andere manier. Daar ben ik wel mee bezig, maar dat is allemaal voor mijn gevoel een beetje hap snap en dat vind ik jammer. Het kan veel gestructureerder. M: En is samenwerken met ontwikkelingsgelijken uit de andere groepen 1-2 ook mogelijk? LK3: Ja, als het doel helder is.

Lk2: De kinderen hebben zeker ontmoeting met ontwikkelingsgelijken. Ik heb vier kinderen die aardig op hetzelfde niveau zitten en die heel goed aansluiting vinden bij elkaar.

Lk1: Ik heb zeker gelijkgestemden. Ik heb niet genoeg handvatten, maar ik denk dat de kracht ligt in de groep om de kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong uit te dagen. Je kijkt wat kinderen nog moeten leren, bijvoorbeeld motorische vaardigheden. Hier pas je de weektaak op aan. Je differentieert binnen je weektaak. Hier haal ik wel voldoening uit. Ik denk dat de kinderen zich op dit moment nog niet echt vervelen. Misschien is dit over een paar maanden anders. Ik denk ook dat ze elkaar kunnen aanvoelen. Als je ze samen aan een bepaald opdrachtje zet, twee, drie of vier. Ze vullen elkaar aan.

3. In de antwoorden op de vragenlijst is door jullie aangegeven dat er behoefte is aan verdiepingsdoelen. Je kunt bij kleuters met een ov, versnellen, verdiepen en verbreden. Bij versnellen ga je sneller door de doelen heen en daardoor mogelijk eerder naar groep 3, bij verdiepen sluit je aan bij het thema maar ga je de diepte in, als verdiepen niet genoeg is kun je ook nog verbreden waarbij je een activiteit aanbiedt die buiten het thema valt.

Wat is het doel van de verrijking, verdiepen of verbreden?

Waar haal je de verdiepingsdoelen nu vandaan?

Kun je dit nog uitbreiden?

Er zijn verschillende verdiepingsdoelen. Het gaat dan over kennisdoelen, metacognitieve vaardigheden, emotionele vaardigheden en sociale vaardigheden.

Deze verschillende doelen kunnen ook in combinatie met elkaar voorkomen.

Lk2: Ik haal die doelen uit KIJK, het derde niveau, het blauwe niveau en Compact en Rijk sluit daar ook heel goed bij aan. Dat zijn eigenlijk twee hoofddoelen. En ook het groepsplan. Want die stellen we ook heel bewust op voor dat niveau. Dus ook de doelen die in het groepsplan staan voor de topgroep die gebruik ik er ook bij. M: Maar waar haal je de doelen uit het groepsplan vandaan? LK2: Onder andere SLO, KIJK en Compact en Rijk. M: Is dat voldoende? LK2: Doelen mis ik niet zozeer, het is meer de praktische invulling die je daar aan geeft. Hoe kies je daar de juiste verbredende of verdiepende activiteiten bij? M: Denk je dat alle verdiepingsdoelen (zie vraag) aanbod komen? LK2: Het zijn vooral cognitieve vaardigheden. LK1: Ik denk alleen de cognitieve vaardigheden. De rest wordt eigenlijk niet benoemd. Die komen wel naar voren bij je observaties. LK2: Ja het komt wel naar voren ook in KIJK. Maar de doelen zijn eigenlijk alleen cognitief. M: En vind je dat voldoende? LK2: Ik denk dat juist voor die groep goed zou zijn als er sociaal-emotionele doelen bij zouden zijn. Je kunt kinderen hebben die heel slim zijn, maar sociaal- emotioneel nog heel wat te leren hebben. Dan kan daar ook de uitdaging in zitten. Alleen is dat wat moeilijker om dat concreter te maken, vind ik persoonlijk

LK1: Ik gebruik de materialen die genoemd zijn om verdiepingsdoelen uit te halen, maar ik zou altijd wel meer willen. Je kunt denken aan sociaal-emotionele vaardigheden. Ik kan er zo twee opnoemen waarvan ik denk daar zou ik wel wat meer mee willen. Dat is iets daar zou ik meer van willen weten. Als ik denk aan sociale vaardigheden, dan denk ik aan het delen. Aan hoe breng je dingen over op anderen, ja; het kan altijd beter. Ik ben op zich wel tevreden, maar dat ik zo makkelijk gezegd. Sociaal- emotioneel is een ondergeschoven kindje en wel voor deze specifieke deze doelgroep. LK2: In het algemeen, maar dan wel specifiek voor deze doelgroep.

LK3: Ik zit te denken voor rekenen, rekendoelen die we niet vaak doen is ruimte en tijd, die pakken we er nu niet bij eigenlijk. Af en toe hebben we er wel een doel bij gepakt, maar echt meten en wegen, die kant op dat doen we wel. Ruimte en tijd, plattegrond, oppervlakte, geld. Daar zitten heel veel dingen bij die we nu niet pakken. Qua doelen is daar nog wel wat te halen en qua taal ook wel. Maar het is meer hoe ga je het uitvoeren en hoe pas je het in bij een thema? Je hebt doelen die we nu niet doen die we er wel bij zouden kunnen pakken. LK2: Van het SLO. LK3: Ja van het SLO. We richten ons nu op getalbegrip, maar je hebt ook nog meetkunde, ruimte en geld, inhoud, hoeveelheden. Dat zijn wel wat pittiger doelen. LK2: We hebben daar wel wat van gebruikt. LK3: Ja wel wat, maar niet zo veel.

4. Als je verdiepende doelen hebt geformuleerd in de themaplanning, heb je dan voldoende materialen om deze doelen te kunnen bereiken?

M: Ik heb gehoord dat er nog behoefte is aan extra materialen om deze doelen vorm te geven. Klopt dat? LK3: Ja, qua materiaal graag. LK2: Ja.

5. Zou je de verbredende doelen ook in de themaplanning willen opnemen of mogelijk in het groepsplan?
Moet dit voor elke leerling hetzelfde zijn of mag dit ook individueel verschillen?

LK2: In beide (groepsplan en themaplanning). LK1: Het groepsplan nemen we mee in de themaplanning. Je maakt hem drie keer per jaar, voor de derde groep stel je wat extra doelen op die kun je meeneemt in je themaplanning. Ik denk dat, dit wel een hele mooie is. LK2: Dat je een extra groep creëert. We hebben normaal rood, geel en blauw. En dat je dan nog een extra groep bijvoorbeeld paars maakt. LK3: Ja dat vind ik ook. LK1: Maar we hebben deze kleuren meegenomen uit KIJK. Die komen in KIJK terug.

6. Moeten de doelen voor elk kind hetzelfde zijn of mag dit ook verschillen?

LK3: Ik heb een gesprek met de kinderen waar ze behoefte aan hebben. Dat heb ik afgesproken. Elke maandag zit ik met de kinderen apart. De kinderen zijn anders dus hebben ze individuele doelen. Soms zeg ik dat ik wil dat ze ook samen gaan werken. W kan heel slecht tegen haar verlies, dus daar heb ik een extra doel ingeplakt. M: Dus als ik het goed begrijp zou je een structuur willen in de themaplanning waarbij er verdiepende doelen zijn opgenomen voor de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en daarnaast mogen er ook individuele doelen zijn? LK3: Een verbindend stuk zou ik heel fijn vinden, want dat hebben we nog niet. Maar daarnaast wil ik nog wel ruimte hebben. LK2: Ja. LK1: Dat zeker, maar ik denk ook dat het per individu afhankelijk is. M: Maar willen we voor de kleuters met

een ontwikkelingsvoorsprong een aantal vaste doelen in de themaplanning, met daarnaast ruimte voor individuele doelen? LK2: Ja, dat doen we voor de andere niveaus eigenlijk ook al. M: Is dit wat jullie bedoelen? LK1: Ja. LK3: Ja. LK2: Zeker.

7. Hoe zie je dat de doelen behaald zijn?

Hoe zie je dat de leerling iets geleerd heeft, hoe evalueer je?

LK3: Bij mij doen de kinderen het zelf. Ik praat met de kinderen over wat willen ze bereiken en dan hebben ze het gedaan en dan vraag ik goh is het bereikt ja of nee. Ze stellen zelf de doelen samen binnen de mogelijkheden die ze hebben. M: Hoe zie jij dan dat ze iets geleerd hebben? LK3: Ik zie het, ik observeer wat ze aan het doen zijn. M: Kan je eens een voorbeeld noemen? LK3: Ze moesten een themahoek ontwerpen. Ik heb samen met mijn stagiaire gekeken en tegen haar gezegd, goh let daar eens op. Ze hebben eerst een tekening gemaakt hoe ze het wilde, toen hebben ze het samen ontworpen en ben ik aan het observeren. Ze hebben van tevoren samen gepraat over hoe gaan we het doen en toen hebben ze het samen ontwikkeld. M: Dus ze weten van tevoren waar hun ontwerp aan moet voldoen en jij weet dat ook? LK3: Dat probeer ik wel. Anders wordt het ook zo vaag. M: En dan evalueer je aan de hand van dat plan? LK3: ja. LK2: Ik denk dat je voornamelijk bij de evaluatie met kinderen terug gaat kijken op het proces. Wat voor opdracht dan ook en dan je daaruit dan wel kan halen of de kinderen hun doelen hebben behaald. Ik denk dat ze dat waarschijnlijk ook heel goed zelf aan kunnen geven. M: Maar niet alleen het doel hebben gehaald, maar hebben ze ook iets geleerd? LK2: Ja en ook iets geleerd. Dat vraag ik ook eigenlijk altijd bij een grote en kleine kring activiteit. Wat hebben we nou geleerd? Wat weet je nu wel wat je daarvoor niet wist. M: Kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong zijn veel aan het presteren. Hoe zie je bij deze kinderen of ze iets geleerd hebben? LK3: Door te kijken naar het proces, hoe heb je het gedaan. Dat is voor die kinderen belangrijk. W leert geen fouten maken, W kan alles. Ze heeft nooit problemen, nooit. Ik ben aan het kijken hoe ik haar dat kan leren. Waar loop je tegenaan en wat vind je nou lastig en hoe ga je daar mee om. Ik ben dus meer met het proces bezig dan met het product denk ik. Dat vind ik belangrijker. Dat product dat weet ze altijd al goed. M: En lukt het je nu dan? Doet ze dan nu dingen die ze lastig vindt. LK3: Ik probeer met haar te kijken wat vind je lastig? En dat weet ze ook van zichzelf wel. Om dan in haar hoofd te hebben hoe kan ik het nou anders doen. Ik ben daar mee bezig met haar. Om te kijken met haar binnen alles wat ze al kan, hoe ga je om met teleurstellingen en hoe ga je dat toch een stapje anders doen. Ja, dat vind ik wel. LK1: De doelen die zijn opgesteld voor de plusgroep staan in het groepsplan. Daar wordt mee gestart. De doelen vanuit de basisgroep worden door de plusgroep gevisualiseerd voor de kinderen vanuit de andere groepen in het groepsplan. De kinderen uit de basis-intensieve groep zien wat de doelen zijn die ze moeten beheersen. Als de kinderen uit de basis- en intensieve groep begrijpen wat deze doelen inhouden dan weten de plussers dat ze het goed gedaan hebben en is het een soort spiegeling van hè dat wordt dus begrepen. Dan evalueer ik met ze. Wat is er goed gegaan, wat minder en hoe zouden we het de volgende keer anders kunnen doen. En wat ze niet kunnen, toch op een gegeven moment duidelijk maken. Bijvoorbeeld de motoriek, het simpele veters strikken. Ze kunnen alles al, prachtige bouwwerken, maar als het gaat om een strikje maken dan kunnen ze het niet. LK3: En kapla namaken. LK1: Kapla, daar ben ik dus ook achter gekomen. Ik heb ze een bouwwerk gegeven en ze konden het niet exact namaken. Ik vond dat zo mooi ook. Waarom lukt het dan niet? Ze geven er toch een eigen draai aan. Ze proberen te omzeilen wat ze lastig vinden. En dan kun je evalueren, hoe gaan we het de volgende keer anders doen of

hoe zou je het aan willen pakken? Wat heb je daar voor nodig? Dat is wel heel mooi. Eigenlijk met de simpelste dingen of waar je eigenlijk blindelings van uitgaat “dat doen ze wel eventjes”, dat doen ze niet. Dus daarbij denk ik wel van oké, hier moet ik mee aan de slag. Het is dus heel belangrijk om goed te observeren en samen te spelen, want dan kom je er dus achter. Dus ja, er is weer een wereld voor me open gegaan door dat aan te pakken.

8. Hoe registreer je en houd je bij aan welke doelen de kinderen hebben gewerkt en of ze de doelen hebben behaald?

LK2: Via het groepsplan. LK3: Ik heb een bladzijde per kind, daar schrijf ik mijn bevindingen op. Ik doe dit niet altijd, maar doe dit na de les. Ik doe dit bij sommige kinderen meer dan bij andere kinderen. Ik merk dat ik het meer doe bij specifieke kinderen, dan bij kinderen die met de basisgroep meegaan. Dat doe ik meer bij het groepsplan. LK1: Bij het groepsplan ook en daarnaast heb ik een lijst, waarbij ik opschrijf wat de kinderen hebben gemaakt. Ik weet dan wat de weektaak is en de opdracht. Per kind is het een andere opdracht. De weektaak is hetzelfde maar de uitvoering is anders. Ik weet dat S gefrustreerd raakt als hij moet gaan vouwen. Dan doet hij eerst iets anders en dan moet hij gaan vouwen, maar dan wel iets anders. En op die manier registreer ik en dan af en toe nog een aantekening op de weekplanning. En dan schrijf ik nog gauw op wat is opgevallen. De meest simpele dingen denk ik, maar anders vergeet ik het. Dat werkt voor mij. Ik weet niet of het de goede manier is. En de doelen van KIJK. Want KIJK heeft natuurlijk een aantal onderdelen en die heb ik uitgewerkt en als me iets opvalt dan zet ik daar een streepje bij.

9. Het werken met thema's biedt veel mogelijkheden om initiatieven en actie van kinderen te bevorderen, kinderen kunnen plannen maken, deze uitvoeren en er op leren reflecteren. Iedereen geeft kinderen inbreng in het thema. Is dit voldoende, zou je meer willen, welke mogelijkheden zie je nog, wil je dat hier een vaste structuur in komt zodat het in elke groep in hoofdlijnen hetzelfde gaat?

LK2: Het lijkt me verstandig om de basis vast te stellen, zoals we bij de themapanning ook al doen en de invulling die iedereen daar vervolgens aan geeft kan wel anders zijn. Dat we daar wel een soort van richtlijnen in opstellen. M: Zou je dan de verdiepingsdoelen willen opstellen binnen de context van het thema? LK1: Ja, dat denk ik wel. Dat sluit mooi aan. M: Dat we binnen de context gaan verdiepen en dat dan de rode draad is binnen de groepen 1-2. En dat je daarnaast verbredende activiteiten individueel doet. Is dat wat jullie willen of zeg je daar wil ik ook eenheid in? De verdiepende activiteiten doe je binnen het thema en de verbredende activiteiten doe je buiten het thema. LK2: Ik denk dat het lastig is om de verbredende doelen helemaal hetzelfde te krijgen omdat dit verschilt per kind. Ik weet niet of je daar één lijn in kunt trekken of dat je de kinderen daarmee in kaders en hokjes plaats waar deze kinderen juist geen behoefte aan hebben. Je gaat met de kinderen in gesprek en je gaat samen met ze afstemmen van goh wat wil je leren en hoe ga je dat doen en wat heb je daar voor nodig en ik denk dat het moeilijk is om daar één lijn in te maken, omdat dit te veel verschilt per kind denk ik. Maar ik denk dat je er wel baat van kunt hebben als je daar wat doelen van op papier zet. M: Zouden we deze verbredende doelen en activiteiten kunnen verzamelen op een vaste plek, zodat we gebruik kunnen maken van elkaars ideeën? LK1: We hebben nu de doelen op een rijtje voor bijna het gehele schooljaar voor de drie niveaus

in het groepsplan. Hier kun je de thema's aan koppelen. Dit zou dan ook mooi kunnen voor de doelen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Daar kun je alles aan hangen dan.

M: En dan kun je daarnaast bij verbredende activiteiten die je hebt gedaan opschrijven zodat andere daar hun voordeel mee kunnen doen. Voor veel kinderen zullen verdiepende activiteiten binnen het thema genoeg zijn, maar er zijn kinderen die nog meer nodig hebben. Voor deze kinderen kun je dan met elkaar je kennis en ervaring delen. *LK1: Dat zou wel heel mooi zijn.*

10. Handelingsgericht werken geeft volgens jullie structuur in de organisatie en planning en evaluatie van je onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. LK1 geeft aan dat het doorlopen van de cyclus haar helpt bij het vormgeven van passend onderwijs voor kleuters met een ov. Dmv waarnemen, begrijpen, plannen en vervolgens realiseren. Kun je een concreet voorbeeld geven hoe dit je helpt bij het vormgeven van je onderwijs?

LK1: Waarnemen is dat je goed moet weten waar een kind moet zijn. Daar heb ik natuurlijk KIJK bij. Ik heb iets waargenomen, dat ga ik benoemen, wat hebben ze nodig, dus daar ga ik mee aan de slag. Vervolgens ga ik het plannen in de themaplanning. Wat heb ik nodig, welke kinderen hebben extra ondersteuning nodig. Ze kunnen veel. Bijvoorbeeld nu ook weer het nieuwe thema. Ik schuif het weer op de motoriek omdat het deze week een onderdeel van de weektaak is. Je evalueert, je neemt het mee in de volgende cyclus. Mooi voorbeeld S. S. vond de dokterstas heel makkelijk, hij had een wat simpele uitvoering. De volgende stap is dat ik hem op een niveau hoger breng en een moeilijker vouwwerkje op ga zoeken. Het is heel fijn dat ik dan die cyclus kan doorlopen.

11. Mijn doel is om de themaplanning zo aan te passen dat deze ook richtinggevend is voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en dat er op die manier een schoolstructuur komt in het aanbod aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Is dit ook wat jullie willen?
Zit hierin ook de behoefte aan overleg?

M: Het doel van mijn onderzoek is al veelvuldig ter sprake gekomen. Jullie hebben al aangegeven dat dit is wat jullie willen. LK2 jij had aangegeven meer overleg te willen. *Als we samen de themaplanning maken met daarin specifieke doelen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en we daarnaast de verbredende activiteiten op één plek verzamelen, voldoet dit dan aan jouw wens om meer te overleggen?* LK2: Dit is aardig wat ik voor ogen had. Ik merk gewoon dat als we groepsplannen moeten maken, we heel goed samenwerken, heel goed overleggen en dan weet je ook veel beter wat er allemaal speelt en hoe anderen dingen aanpakken om te voorkomen dat ieder voor zich het wiel uit gaat vinden. *Als we dan groepen bij elkaar brengen en meer overleg hebben zo van zo doe ik het en dat dan bundelen in een databank, dan vind ik dat wel prettig ja.* M: Dus wat we nu hebben afgesproken voldoet aan jouw wens voor meer overleg? LK2: Ja, Als je goed uitwisselt met elkaar. Als iemand zegt ik heb laatst iets gedaan en dat was heel leuk en als je dat dan deelt met elkaar in een database.

Hebben jullie nog aanvullende opmerkingen en wensen?

LK1: Zo'n mooie databank waar ik alles uit kan halen zou wel erg fijn zijn. Maar wat we niet moeten vergeten, je moet uiteraard deze kinderen bedienen, maar laten we ook vooral niet de kinderen vergeten die gewoon lekker meegaan. Want we hebben jarenlang de focus gehad op de minder goede kinderen. Nu leggen we de focus op de plussers. Heel goed, want deze kinderen moeten wel uitgedaagd blijven. Laten we ook niet vergeten dat een kind ook een kind moet zijn en als je KIJK een keertje invult dan denk je het is goed zo. We willen heel veel van ze, maar laten we niet uit het oog verliezen dat we de kinderen niet laten versnellen, maar verdiepen en **verbreden. Dat wil ik dan wel meegeven, want dat hou ik steeds in mijn achterhoofd.** M: Alleen versnellen daar waar het echt nodig is. LK1: Ja, maar dan is het ook de vraag; zit een kind dan wel op zijn plaats als hij doorgaat. Er zijn heel veel andere facetten en die je wel moet meenemen/ mee wegen voordat je zo'n besluit neemt. Daar wil ik wel voor pleiten.

LK2: Ik had inderdaad aangegeven dat ik meer behoefte heb aan samenwerken en overleg. Dit is een hele goede stap in de goede richting daarmee. Ik denk dat als we het net zo oppakken als bij de groepsplannen en themavoorbereiding dan denk ik dat het een hele goede aanvulling zal zijn.

LK3: Ik vind het jammer dat we niet met z'n vieren zijn (LK4 is voorlopig thuis i.v.m. burn out klachten). Ik ben heel benieuwd naar de materialen. Zijn die goed in te zetten op alle niveaus. Ik heb nu loco en piccolo. Wat zijn er nog meer voor materialen. Ik merk bij de inloop, dan zet ik dat in, o heerlijk dan heb ik het gevoel dat ieder op zijn eigen niveau bezig is. Dat loopt als een **trein. Dat materiaal is er super voor.** LK2: Het is wel zo gesloten als het maar kan. LK3: **O ja. Wat bedoel je met gesloten?** LK2: Er is maar één antwoord mogelijk. LK3: **O ja.** LK2: Ik snap wat je bedoelt. Het is fijn materiaal voor zelfstandig werken. Dat heb ik ook op mijn cursus geleerd, je ziet dat zelfstandig werken materiaal heel vaak maar één antwoord heeft. Je draait een kaartje om en kijkt of het klopt en dat is het. LK3: **Dat is bij veel materiaal.** LK2: En dat is best lastig. Het is echter goed om deze kinderen materiaal aan te bieden met een open uitkomst. M: Materiaal met een open uitkomst heeft geen goed of fout en daagt uit tot creatief denken. Bij loco en piccolo is dit niet het geval. Het daagt deze kinderen veel te weinig uit in hun hogere denkniveaus. Je moet ze eigenlijk juist daarop aanspreken. Dat geldt natuurlijk niet alleen voor die kinderen. LK2: **Maar dat is lastig hoor.** M: Dat klopt, dat vraagt iets meer van de leerkracht, maar LK3 gaf al een aantal voorbeelden waarbij je als leerkracht de leerlingen helpt starten met een activiteit, maar waarbij ze daarna zelf aan het werk gaan. Je kunt ook andere materialen klaar leggen, die meer open zijn en waarbij de kinderen uitgedaagd worden om hun creativiteit te gebruiken. Elk kind maakt dan wat hij wil. LK2: **En op eigen niveau.** M: Je voelt je altijd competent, want het is altijd goed. LK2: **Ja.** M: Als het mogelijk is dan wil ik LK4 er ook bij betrekken. Ik zou het jammer vinden als haar stem niet gehoord wordt. Het is mijn bedoeling om haar input er ook bij te betrekken. Als dit niet meer binnen het onderzoek lukt dan doe ik het daarna.

Ik heb het interview en de vragenlijst gecodeerd aan de hand van de theorie over kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en de onderwerpen aansluitend op de onderzoeksvraag.

Bijlage 5: Behoeftanalyse en contextanalyse

(uit gecodeerd groepsinterview)

1. Behoeften van leerkrachten	Er is behoefte aan een vaste structuur in het compacten en verrijken in alle groepen 1-2.
2. Didactische behoeften van KMO: Materiaal/ opdrachten voor KMO ³	Er is behoefte aan extra materiaal en aan het samen kijken hoe je bestaand materiaal kunt aanpassen aan de didactische behoeften van KMO.
3. Pedagogische behoeften van KMO: Begeleiding van KMO	De leerkrachten hebben geen vragen over de begeleiding van KMO. Componenten die ze nu doen zijn doelen noemen (van leerkracht of leerling), verwachtingen bespreken en evalueren van het proces (Sousa, 2009)
4. Aanpassingen in de themaplanning	Uitbreiding met sociaal- emotionele doelen gewenst. Compacten en verrijken in de groep zouden de leerkrachten volgens een vaste structuur willen, verbreden mag zonder vaste structuur.
5. Aanpassingen HGW	In de groepsplannen van taal en rekenen kunnen specifieke doelen opgenomen worden voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. We kunnen hierbij dan denken aan doelen voor ruimte, tijd en geld, meten en meetkunde.
6. kennis verkrijgen	Er is behoefte aan theoretische kennis over kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, om zo beter te kunnen aansluiten bij hun onderwijsbehoeften in de themaplanning en het groepsplan.
7. Samenwerken met collega's en kennis delen	Er is behoefte aan uitwisselen van activiteiten en delen van ervaringen tussen de collega's onderling om van en met elkaar

³ KMO= KMO is een door de onderzoeker gebruikte afkorting voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

	te leren.
--	-----------

Bijlage 6: Ontwerp

Hoe kunnen we dit concreet vormgeven?

Aandachtspunten aangegeven vanuit de vragenlijsten en interviews:

- Aangepaste doelen
- Een aantal vaste activiteiten
- Inzet van uitdagende materialen
- Structuur in werkwijze

Wat doen we al?

Mindmap maken over themaonderwerp, plusopdrachten in map, bouwtekeningen maken, voorbeelden laten nabouwen, inzet van materiaal zoals: IQ Cabin, klassendagboek, spel Hut the Box, sommenspel, taal- en rekenkoffertje. Samenwerken en andere kinderen helpen, doelen visualiseren, eigen opdracht

Wat kunnen we aanpassen?

Plan bij de voorbereiding van een nieuw thema structureel activiteiten, opdrachten, vragen en aspecten die een beroep doen op de denkkraft, de creativiteit en het doorzettingsvermogen van de leerlingen met een ontwikkelingsvoorsprong. Zorg voor meerdere activiteiten en taken waarmee de leerling zowel kennis als vaardigheden ontwikkelt. Betrek de leerlingen bij het vormgeven van dergelijke opdrachten en activiteiten. Hiermee creëer je erkenning, begrip en betrokkenheid (Janson & Creemers, 2014).

Ontwerp:

Voor het ontwerp	Ontwerpvoorstel
3 weektaken als basis	compacten naar 2 weektaken uit het basisaanbod. Het kan per kleuter verschillen welke taken gecompact worden. Verrijken door middel van een Denksleutel of Mindopdracht.
doelen in de themaplanning uit de plusgroep (blauwe niveau)	doelen in de themaplanning op een hoger niveau (groen niveau)
iedere leerkracht doet losse extra activiteiten soms aansluitend bij het thema en soms los van het thema	in elke groep structureel uitdagende activiteiten aansluitend bij het thema, in de vorm van Denksleutels en Mindopdrachten en lessen Compact en Rijk. Per week 1 les Compact en Rijk en 1 Mindopdracht of Denksleutel
opdrachten vanuit de themaplanning voor de plusgroep onder begeleiding van de leerkracht	opdrachten vanuit de themaplanning voor de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong onder begeleiding van de leerkracht

Hieronder staat uitgewerkt hoe je met Mindopdrachten en Denksleutels kunt werken.

Mindopdrachtkaarten

Met je eigen MIND-opdrachtkaarten kun je peuters en kleuters cognitief uitdagen zonder dat de kindereenheid apart behandeld worden. Wanneer je de opdrachten maakt volgens onderstaande richtlijnen, zijn ze in de setting van een peuter- of kleutergroep.

De opbouw van de opdrachtkaarten

Elke opdrachtkaart kent eenzelfde opbouw. Eerst wordt de opdracht beschreven, daarna volgen het doel, tips voor de begeleiding en tot slot suggesties voor de beoordeling van de opdracht. Op de andere zijde van de opdrachtkaart staat een voorbeeld met een foto.

Om zelf nieuwe opdrachtkaarten te ontwerpen kun je de volgende richtlijnen volgen.

Begin op de achterkant:

- Noteer het thema en de denksleutel.
- Beschrijf de opdracht.
- Bepaal het doel.
- Beschrijf je rol bij begeleiding.
- Bepaal de beoordeling.
- Bepaal of de activiteit alleen of samen uit te voeren is.

Hoe kun je de denksleutels inzetten in je eigen groep?

Denksleutels als een op zichzelf staande werkvorm.

Je kunt op vaste momenten in de week een activiteit doen met de kinderen waarbij de denksleutels centraal staan. Bijvoorbeeld bij een voorwerp of thema mogen de kinderen een sleutel kiezen die vervolgens gebruikt wordt. De leidster of leerkracht vraagt de kinderen om de vraag op de denksleutel te beantwoorden. Door wekelijks een activiteit te doen met denksleutels, raken kinderen vertrouwd met het concept.

Denksleutels als verrijkingsopdracht bij andere activiteiten.

De vragen die op de denksleutels staan kun je bij vrijwel elke activiteit in een groep of klas stellen.
Bijvoorbeeld:

- De nietus-sleutel bij het fruit eten in een kleuterklas of peutergroep: Wat zou er nooit in de fruitbak kunnen zitten?
- De Voorspelsleutel bij een rekenles in de bovenbouw. Als je elke dag 10 stenen metselt, hoe zou je huis er dan uit zien na een week?

Denksleutels als bron voor opdrachten en lessen.

Zonder dat de denksleutels expliciet genoemd worden kun je de essentie ervan verwerken in opdrachten die je kinderen geeft.

Zo kun je kinderen bijvoorbeeld stimuleren om een bouwwerk te maken in de bouwhoek met ongebruikelijke materialen.

Stimulerend signaleren.

Met behulp van de denksleutels kan je een rijke leeromgeving creëren waarbij kinderen gestimuleerd worden om hun denkvermogens te gebruiken. Het stimuleren van het denken van kinderen zou zich niet moeten beperken tot enkele activiteiten, maar zou een

routine moeten worden van elke leerkracht en leidster. Hierdoor zullen kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong en kenmerken van hoogbegaafdheid sneller opvallen tijdens observaties. Basiskennis over hoogbegaafdheid is nodig om deze signalen van kinderen op waarde te schatten.

Deze vorm van observatie waarbij de denksleutels bewust ingezet worden, noemen we stimulerend signaleren.

Bijlage 7: Tussenevaluatie ontwerp

Beste collega's,

Om jullie te kunnen begeleiden bij het komen tot een passend onderwijsaanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, hebben we naar aanleiding van mijn voorstel, de themaplanning aangepast. We hebben deze aanpassingen nu drie weken uitgeprobeerd. Door middel van deze tussenevaluatie wil ik in kaart brengen of de aanpassingen voldoen aan het doel van dit onderzoek, komen tot een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, of dat er mogelijk nog verdere aanpassingen nodig zijn. Ook zou ik graag feedback ontvangen op mijn rol als begeleider van deze verandering. Ik wil je vragen om deze vragenlijst in te vullen en naar mij terug te sturen. Onder aan de vragenlijst is nog ruimte voor aanvullende opmerkingen van jouw kant. Alvast bedankt voor het invullen van de vragenlijst.

1. Welke componenten uit de aangepaste themaplanning geven je houvast om je onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vorm te geven?

De denksleutels, de mindopdrachten en de lessen uit Compact en Rijk.

Helder en duidelijkheid. Goede planning en doel gericht aan de slag.

Je ziet het enthousiasme van de kleuters, iets nieuws, het liefst gelijk starten met de weektaak!!! Het kan natuurlijk het begin zijn omdat hun weektaak er ook anders uit ziet.

Het was altijd een beetje zoeken, ik kwam er wel uit met C&R en de denksleutels maar nu is het helderder.

De extra doelen (groen) voor de plusleerlingen. Daarnaast ook de lessen uit C&R, de denksleutels en de mindopdrachtkaarten.

2. Sluit het werken met denksleutels aan bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, hoe merk je dat? Is het werken met denksleutels makkelijk in te passen in de themaplanning?

Ja, de kinderen vonden de denksleutels een uitdaging. Ze gingen er enthousiast mee aan de slag. Ze moesten er echt voor gaan zitten. Het was niet te makkelijk.

Het is in te passen in de themaplanning.

Ja in plannen in de kleine kringen. De kleine kringen kunnen plaats vinden in de hoeken of aan de instructietafel.

Het is afhankelijk wat de sleutel is.

Het werken met denksleutels sluit zeker aan bij de onderwijsbehoeften van plusleerlingen.

Ze doen een beroep op hogere denkvaardigheden. Ik merk doordat de uitkomsten open zijn,

de kinderen meer met elkaar in gesprek gaan. Denksleutels zijn makkelijk te verwerken in de themapanning. Zo o.a. in de weektaak.

3. Sluit het werken met een mindopdracht aan bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Kun je uitleggen waarom het wel of niet aansluit?

Ja, ik vond het fijn dat er verschillende mindopdrachten waren. Je kon een opdracht kiezen die bij een kind past/waar een kind behoefte aan heeft.

Ja, ik merk dat de opdracht die ik tot u heb gedaan erg aansluit bij de belevingswereld van deze kleuters. Ik merk dat ze elkaar stimuleren als ze in een themahoek de hieraan werken, samen. In de opdracht en boerderij verhaal schrijven is het toch individueel werken. Er wordt een andere handeling van ze verwacht, meer individueel. Achter een tafeltje zitten. Het is prima als er een dergelijk tussen zit maar meer samenspel is mijn voorkeur. Samen leren en elkaar uitdagen/inspireren.

Zie opmerkingen antwoord 2.

4. Sluit het differentiëren van de weektaak aan bij de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Lukt het je om te differentiëren binnen de weektaak?

Ja, het sluit aan. De kinderen vonden het erg leuk dat ze een aangepaste weektaak kregen. Ik heb twee pluskinderen die allebei dezelfde opdracht kregen. Hierin hoefde ik niet te differentiëren.

Ja, de kinderen zijn op de hoogte en weten goed wat ervan ze verwacht wordt. Zij plannen zelfstandig. Bij vragen weten ze de juf ook te vinden. Bij de denksleutels is het wel gewenst om dit in de kleine kringen aan te bieden.

Differentiëren binnen de weektaak sluit erg goed aan bij de onderwijsbehoeften van deze kinderen. De kinderen krijgen hierdoor opdrachten op niveau, i.p.v. opdrachten die ze eigenlijk al kunnen. Het lukt prima om dit te verwerken in de weektaken. Ik heb de aftekenlijst aangepast met de opdrachten voor de plusleerlingen.

5. Past de aangepaste themapanning binnen de structuur van Handelingsgericht werken?

Ja. Evalueren van plan en aanpassen.

Ja.

Ja, dit sluit daar goed bij aan. De themapanning van daarvoor sluit er al goed op aan en dit is een goede aanvulling daarop

6. Lukt het je om de begeleiding van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong vorm te geven binnen je klassenmanagement?

Ja ik gebruik hier vaak de inloop voor.

Ik vind het helder en duidelijk, je moet het natuurlijk wel inpassen in je weekplanning maar voor deze kinderen zijn er al extra kleine kringen ingepland.

Dit lukt goed. Denksleutels en mindopdrachtkaarten verwerk ik in de weektaken en de les uit C&R doe ik tijdens een kleine kring

7. Biedt het werken met de aangepaste themaplanning je voldoende structuur in het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong of zou je het wenselijk vinden om nog iets te veranderen of toe te voegen?

Het biedt mij voldoende structuur.

Ik vind het helder en duidelijk, je moet het natuurlijk wel inpassen in je weekplanning maar voor deze kinderen zijn er al extra kleine kringen ingepland.

Ik vind het heel overzichtelijk op de manier zoals we het nu doen. Extra doelen + een overzicht met denksleutels en mindopdrachtkaarten.

8. Laat de aangepaste themaplanning voldoende ruimte voor eigen inbreng van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong of zou je hier meer ruimte voor willen?

Er is genoeg ruimte.

Het past goed binnen de themaplanning. De weektaak voor deze kinderen zijn aangepast. De kinderen waren al gewend aan de differentiatie alleen nu duidelijker in beeld gebracht. Daarnaast zijn "lesjes" in de kleine kringen voor de Topgroep helder en duidelijk, de kinderen hebben een eigen inbreng. Het belangrijkste is dat je goed voor ogen moet hebben wat het doel is.

Er is genoeg ruimte voor eigen inbreng. Bijvoorbeeld een eigen onderwerp voor de denksleutels bedenken of een opdracht verzinnen binnen het thema m.b.t. wat zij willen leren.

9. Heb je voldoende kennis van de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong en hoe je ze het beste kan begeleiden, of zou je daar nog meer over willen weten? Als je nog meer zou willen weten, hoe wil je die kennis dan opdoen?

Ik wil altijd meer leren door een cursus of te leren van anderen collega's door er over te praten.

Ik kan nu goed aan de slag maar ik denk dat je altijd wel kennis moet vergaren om up to date te blijven. Dit geldt niet alleen voor de kinderen met een ontwikkelingsvoorsprong maar voor alles in het onderwijs.

Na het volgen van mijn cursus Slimme Kleuters heb ik daar voldoende kennis over. Ik heb meer inzicht gekregen in de kenmerken, maar ook in de aanpak voor deze kinderen (taxonomie van Bloom).

10. Heb je er behoefte aan dat we gezamenlijk de materialen die er op school zijn inventariseren op bruikbaarheid voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong? Ja, en daar een bepaalde sticker erop te plakken. Ik heb ook geleerd dat je elk spel aan kan passen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. <i>Ja graag. Maar laten we niet vergeten dat je met iets simpels ook een verrijking kunt aanbieden. Het is altijd de vraag hoe/ waar biedt je iets aan</i> Ja, dat lijkt mij erg zinvol.
11. Is er voor jou voldoende samenwerking tussen de leerkrachten van groep 1-2 t.a.v. het werken met kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong of zou je nog meer willen? Wat levert die samenwerking je op? Nee niet genoeg samenwerking. Ik zou meer met elkaar willen discussiëren over kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. <i>Er is volgens mij wel kennis maar de uitvoering varieert heel erg. Ik denk dat er bij kleuters nog aandacht besteed kan worden hoe je spelend met kleuters verrijking aan kunt beden. Er wordt nog te veel op het platte vlak gewerkt aan een tafeltje. De lessen en materialen worden uitgewisseld maar dit mag meer wat mij betreft.</i> Er wordt nu meer samengewerkt bij de voorbereiding van een thema, zo ook voor de plusleerlingen. Dit is erg prettig. Op die manier doe je het samen en hoef je niet steeds het wiel uit te vinden. Door deze manier van samenwerken is er ook één lijn daarin.
12. Ben je tevreden over mijn begeleiding voorafgaand en tijdens het onderzoek? Waar ben je tevreden over, wat heb je gemist en waarin zou je nog begeleiding van mij willen? Ja over de aanpassing aanpak bij kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. Goed dat alle leerkrachten van groepen 1-2 dit doen. Ik ben tevreden over de begeleiding. Ik wil wel dat we blijven praten over hoe de lessen gingen. <i>Door de ideeën die jij mij aanreikt geeft mij inspiratie en verfrist en verrijkt mij. De begeleiding en uitwerking vind ik fijn. Het is helder en duidelijk. Je speelt in op de manier van werken binnen de themaplanning.</i> Goede begeleiding. Je denkt goed mee, ook wat praktisch haalbaar is voor ons. Daarnaast ben je ook bereid om mee te helpen met het opstellen van doelen, lessen of sleutels.
13. welke componenten van het onderwijs aan kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong verdienen volgens jou nog aandacht? Dat we goed per kind kijken waar een kind met een ontwikkelingsvoorsprong behoefte aan heeft. <i>Uitvoering in het hoekenspel al realiseer ik mij wel dat dit best lastig kan zijn.</i> Ik denk dat we een erge mooie start hebben gemaakt met het vormgeven van onderwijs aan plusleerlingen. Twee punten waar we nog op kunnen letten is; het borgen van dit beleid en de uitwerking (lessen, sleutels en opdrachten) daarvan. Daarnaast is het ook raadzaam om

het materiaal wat we op school te hebben te bekijken op bruikbaarheid voor de plusleerlingen. Zie vraag 10.

14. Overige vragen en opmerkingen:

Blijft de aanpak van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong een speerpunt volgend schooljaar. Hoe houden we het actueel?

Ik wil er wel voor waken dat we niet te snel denken dat als kinderen een ontwikkelingsvoorsprong hebben en ze goed mee kunnen komen, gelijk al in een programma mee laten lopen. Laten we de doelen van KIIK niet uit het oog verliezen en rekening houden met het feit dat als een kleuter 6 maanden voor loopt ook een periode kan hebben van “stilstaan”. Observatie en registratie is gewenst.

Top, dat we op de goede weg zijn met elkaar!!

Bijlage 8: Uitwerking tussenevaluatie

(aan de hand van het model van de geordende schoenendoos).

	Leerkracht 1	Leerkracht 2	Leerkracht 3
1. Behoeften van leerkrachten	We moeten ook kijken naar individuele onderwijsbehoeften van een KMO. We moeten het actueel houden.	We moeten zorgen dat de werkwijze geborgd wordt.	Ik wil nog meer aandacht besteden aan hoe je spelend met kleuters kunt verrijken.
2. Materiaal/opdrachten voor KMO	De mindopdrachten, denksleutels, aangepaste lessen compact en rijk en het differentiëren van de weektaak sluiten goed aan. Het vormt een uitdaging. Je kunt elk spel aanpassen voor KMO.	Het werken met denksleutels, mindopdrachten en lessen compact en rijk sluiten aan bij de onderwijsbehoeften van KMO. Ze doen een beroep op de hogere denkvaardigheden. Ik merk doordat de uitkomsten open zijn, de kinderen met elkaar in gesprek gaan. Door te differentiëren in de weektaak krijgen de kinderen opdrachten op niveau. Het is raadzaam om te kijken hoe we het ontwikkelingsmateriaal geschikt kunnen maken voor KMO.	De mindopdrachten, denksleutels, aangepaste lessen compact en rijk en het differentiëren van de weektaak sluiten goed aan bij de onderwijsbehoeften en belevingswereld van de kleuters.
3. Begeleiding van KMO	Ik heb nu voldoende kennis. Ik doe de begeleiding vaak in de inloop.	Na het volgen van mijn cursus heb ik daar voldoende kennis over.	Ik kan nu goed aan de slag. Ik vind het helder en duidelijk.
4. Aanpassingen in de themaplanning	De denksleutels, de mindopdrachten en lessen Compact en	Ik vind het heel overzichtelijk zoals we het nu doen. Er	De aanpassingen in de themaplanning zorgen voor structuur

	Rijk geven structuur in het aanbod aan KMO. Er is genoeg ruimte voor de inbreng van de kinderen.	blijft genoeg eigen inbreng van de kinderen.	en maakt het voor mij helder
5. Aanpassingen HGW	De aangepaste themaplanning past in de structuur van HGW.	De themaplanning sloot voor de aanpassing al goed aan op HGW, dit is een goede aanvulling.	De aanpassing sluit aan bij HGW.
6. Kennis verkrijgen	Ik kan altijd meer leren door een cursus of te leren van andere collega's.	Ik heb in mijn cursus Slimme kleuters voldoende kennis opgedaan over de kenmerken van KMO en aanpak van deze kinderen.	Ik kan nu goed aan de slag, maar ik denk dat je altijd kennis moet vergaren om up to date te blijven.
7. Samen werken met collega's/ kennis delen	Ik zou meer met elkaar willen praten over KMO en de lessen die we doen met deze kleuters.	Er wordt nu meer samengewerkt bij de voorbereiding van een thema, zo ook bij de KMO. Dit is erg prettig. Op die manier doe je het samen. Door deze manier van samenwerken heb je ook meer één lijn.	De lessen en materialen worden uitgewisseld, maar dit mag meer wat mij betreft.
8. Begeleiding onderzoeker	Ik ben tevreden over de aanpassing in de aanpak bij KMO en de begeleiding daarbij.	Goede begeleiding. Je denkt goed mee, ook wat praktisch haalbaar is voor ons. Daarnaast ben je ook bereid om mee te helpen met het opstellen van doelen, lessen of sleutels.	Door de ideeën die je me aanreikt geef je mij inspiratie. De begeleiding en de uitwerking vind ik fijn. Het is helder en duidelijk. Je speelt in op de manier van werken binnen de themaplanning.

Bijlage 9: Onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

(Janson & Creemers, 2014)

1. De taak is open en biedt mogelijkheden om zelf ontdekkingen te doen
2. Binnen de activiteit kunnen de leerlingen grote denksprongen maken en/of meerdere kennisgebieden combineren
3. De activiteiten en materialen stimuleren verschillende manieren van denken: verzamelen van kennis, toepassen van kennis, categoriseren/ ordenen, samenvoegen van informatie, beredeneren, eigen oplossingen bedenken.
4. De activiteit is complex en niet in één keer op te lossen. Er zijn meerdere denkstappen te zetten en er is (enig) doorzettingsvermogen voor nodig.
5. De activiteit en de materialen prikkelen de creativiteit en de fantasie.
6. De activiteit daagt uit tot handelen, uitproberen en evalueren.
7. De activiteiten komen regelmatig tegemoet aan de behoefte om bezig te zijn met klanken, letters, hoeveelheden en getallen.
8. De activiteit stimuleert de brede vaardigheden zoals: communiceren, hardop denken en onderzoeken.
9. De activiteit/ opdracht nodigt uit tot samenwerken en spreekt leerlingen aan op hun gedeelde verantwoordelijkheid voor de uitvoering.

Bijlage 10: Toestemmingsbrief ouders

Beste ouders/verzorgers van Utrecht, 8 mei 2014

Ik volg sinds september 2012 de Master Special Educational Needs bij Fontys Hogescholen. (Master SEN). In het tweede jaar van de opleiding doen alle studenten een onderzoek. Mijn onderzoek gaat over hoe we komen tot een passend aanbod voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. In het kader hiervan heb ik samen met de leerkrachten van groep 1-2 een aantal opdrachten gemaakt die gekoppeld zijn aan de themaplanning. De leerkrachten van groep 1-2 zijn sinds begin april hiermee aan het werk. Voor de meivakantie hebben we een gezamenlijke tussenevaluatie gehad. Binnen het nieuwe thema hebben we ook weer een aantal opdrachten gemaakt. Hier gaan de leerkrachten ook mee aan de slag. Ik zou voor mijn opleiding en mijn onderzoeksverslag in elk van de groepen de uitvoering van één van de opdrachten willen filmen en na afloop een gesprekje willen hebben met de kinderen om hen te vragen wat zij van de opdracht vonden en ervan geleerd hebben. De uitkomsten hiervan wil ik verwerken in mijn onderzoek. De opname zal alleen gebruikt worden voor studiedoeleinden en de naam van de school en de namen van de leerlingen worden niet genoemd. Alle gegevens worden na afloop van het onderzoek vernietigd. Indien U niet akkoord gaat met het filmen van Uw kind of vragen heeft rondom dit onderzoek kunt U bij mij terecht.

Met vriendelijke groeten

Monic Wendel,

Intern begeleider, OBS De Koekoek

Bijlage 11: Observatie van Activiteit 1: Mindopdracht Pippi

In het bekijken van de filmbeelden heb ik gekeken naar in hoeverre de opdrachten tegemoet komen aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

De activiteit wordt gedaan door vier leerlingen onder begeleiding van de leerkracht. De leerkracht legt een probleem voor en nodigt de kinderen uit om het op te lossen. De leerkracht stelt open vragen en geeft de kinderen de gelegenheid om zelf oplossingen te bedenken. Ze geeft de kinderen de tijd om na te denken en uit te proberen. Ze stelt reflectievragen en geeft soms input om de kinderen verder te helpen. Er wordt goed samengewerkt door de kinderen zonder dat de leerkracht dit stuurt. De kinderen zijn een uur onafgebroken bezig met de activiteit. Ze zijn dan nog niet klaar, maar gaan op een later moment verder en komen uiteindelijk met zijn vieren tot een gezamenlijk product. De opdracht voldoet aan onderwijsbehoeften 1-6 en 8-9. Deze activiteit nodigt niet om bezig te zijn met klanken, letters, hoeveelheden en getallen.

Nagesprek met de kinderen over de opdracht.

Wat vond je van de opdracht?

1. Leuk, maar ook wel moeilijk. Het was leuk om wat te knutselen.
2. Heel Leuk, maar ook wel moeilijk want ik moest karton knippen en dat is altijd heel moeilijk
3. Leuk en ook moeilijk, karton knippen en een paal maken en de trap aan elkaar maken.
4. Leuk, ik heb allemaal dingen gemaakt en dat vind ik juist leuk. Het tekenen is leuk.

Heb je iets geleerd?

3. Ja, hoe ik dingen kan bouwen, en trappen. Hoe heb je dat geleerd? Doordat de juf een paar kinderen ging helpen en toen ging ik kijken hoe het kon gaan.

1. Met elkaar samenwerken, dat heb ik geleerd en ook geleerd om te bouwen, want het is eigenlijk best wel leuk om te bouwen. Je zegt dat je hebt geleerd om samen te werken en hoe gaat dat dan samenwerken? Samen dingen maken, het is leuker dan alleen werken.

2. Hoe je dingen moet maken, dat kon ik eerst niet maar ik wist ook niet dat ik het kon. Dus je hebt ontdekt dat je het eigenlijk al een beetje kon? Ja. Wat kon je nog niet en heb je vandaag geleerd? Ik kon nog niet een bed maken en ook nog niet een trap maken en zo'n mooi huis. Hoe heb je dat geleerd vandaag? Door samen te werken. Ik had bij iemand anders iets gezien.

4. eigenlijk weet ik het niet.

Vind je het fijn om samen te werken?

4. dan ben je niet alleen aan de slag, dan ben je met je vriendjes bezig.

1. Ja, het is eigenlijk net zo als spelen, maar dan dat je gewoon wat maakt met elkaar.

2. Ja, want ik vind het fijn, want dan kan je ook van iemand anders iets leren, hoe je iets moet maken en iets moet tekenen en hoe je dingen in elkaar moet zetten.

3. Ja, dat ik fijn met vriendjes kan spelen. Ik speel bijna nooit met vrienden.

Wat leer je daarvan?

2. Met de anderen omgaan.

1. Hoe je dingen maken.

3. Dat je weer nieuwe dingen hebt geleerd en hoe je dingen kan maken.

4. ?

Met wie werk je graag samen en waarom?

2. Met k in de taal/schrijfhoek. Ik wist niet zo goed hoe ik het moest schrijven en k wist dat en toen had ik k ook weer geholpen.

1. Met s, omdat wij verzinnen samen altijd hele leuke dingen en dat vind ik gewoon heel erg leuk.

3. Met s en met alle kinderen, maar liefst gewoon wel met een paar.

4. Met a, omdat hij mijn vriend is.

Wat vond je het leukste van de opdracht?

2. Het leukst om het hele huis te maken en ik vond het ook leuk dat iedereen iets had bedacht, dat L had bedacht dat die naar boven ging, want zoiets heb ik echt nog nooit gemaakt.

1. Ik vond het heel leuk om het huis te maken en ik vond het heel leuk om die trap te maken.

3. Dat ik iets kon maken en dat ik kon maken.

4. Dat ik iets kon maken, want ik weet wat voor spullen ik nodig heb en als papa en mama ze thuis hebben dan kan ik dit ook maken.

In de antwoorden van de kinderen wordt duidelijk dat de opdracht aansluit bij de onderwijsbehoeften van de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De opdracht bood de

leerlingen de mogelijkheid tot samenwerken, hardop denken en onderzoeken, handelend leren, creatief denken, gebruiken van oplossingsvaardigheden en het van elkaar leren

Bijlage 12: Activiteit 2 Opdracht vanuit een denksleutel (WSNS, Veghel)

In het bekijken van de filmbeelden heb ik gekeken naar in hoeverre de opdrachten tegemoet komen aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong.

De activiteit wordt gedaan door vier leerlingen onder begeleiding van de leerkracht. De leerkracht legt aan de hand van een denksleutel een probleem voor aan de kinderen. De leerkracht stelt open vragen en stimuleert de kinderen om te denken door te vragen en niet te praten over goed of fout. De kinderen gaan na het gesprek een bouwtekening maken van een piratenboot. De bedoeling is dat ze die op een later moment ook echt gaan maken. De kinderen gaan ieder voor zich een bouwtekening maken. Ze zijn over het algemeen op zichzelf gericht. Drie van de vier leerlingen hebben een plan in hun hoofd en maken hier een tekening van. Ze hebben geen hulp van de leerkracht of medeleerlingen nodig. Één leerling begint opnieuw met zijn bouwtekening, nadat hij de tekening van een andere leerling heeft gezien. De bouwtekeningen worden gedetailleerd getekend. De opdracht voldoet aan de onderwijsbehoeften 1-6 en 8.

Nagesprek met de kinderen over de opdracht

Wat vond je van de opdracht?

1. Super leuk dat we mochten tekenen
2. Leuk, dat we mochten tekenen en ook de vraag. Hoe je het moest doen en dat je het zelf mocht bedenken
3. Leuk, en we gaan knutselen
4. Super leuk, dat we mochten tekenen en ik vind het ook leuk dat het de mooiste boot is die ooit heb getekend in mijn leven.

Heb je iets geleerd?

2. Met hoeveel soorten je het kan maken
 3. Dat je moet tekenen
 4. Ik heb geleerd hoe mooi ik het kan maken en dat het heel leuk kan zijn om te tekenen
1. Dat je met rubber een boot kan maken

Vind je het fijn om samen te werken?

3. Als je samenwerkt, is het sneller klaar en je kunt leren samenwerken.
2. Ja, omdat de opdracht best moeilijk is. Als je het samendoet is het makkelijker.

1. Als je het samen doet is het sneller klaar, en dan kan je ook leren hoe het moet als je het nog niet weet.

4. Leuk om samen te werken, je bent sneller klaar en dan kan ik nog iets leuks doen.

Had je een idee?

3. Ja, ik wilde een grote supersnelle boot maken van hout. Hout kan drijven.

4. Ja, toen ik G zag wist ik hoe ik het ging maken. G heeft mij geholpen. Ik ga de boot maken van metaal. Ik heb wel eens boot van metaal gezien. Ik heb wel eens een metalen veerboot gezien van metaal.

1. Ja, ik ga een boot van hout en spijkers maken en schroeven.

2. Ja, ik ga een boot maken van hout.

Wat vind je leuk aan het werken met de denksleutels?

4. Het is fijn om met elkaar te praten. Het is fijn om leuke dingen te doen en het zijn vaak leuke dingen.

3. Het is lekker moeilijk. Eerst had ik allemaal makkelijke dingen.

2. Leuk, het is leuk om andere weektaken te krijgen dan anderen. Omdat je dan niet steeds zulke makkelijke dingen hoeft te doen

1. Leuk want je krijgt andere opdrachten. Die zijn leuk omdat die moeilijker zijn.

Uit het nagesprek met de kinderen blijkt dat de opdracht gelegenheid bood om samen na te denken, van elkaar te leren, om uit te proberen, om iets te bedenken, te communiceren, tot creatief denken en om de opdracht uit te voeren op eigen niveau.

Bijlage 13: Observatie van opdracht 3 (Mindopdracht Schatkaart)

In het bekijken van de filmbeelden heb ik gekeken naar in hoeverre de opdrachten tegemoet komen aan de onderwijsbehoeften van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong (zie bijlage 6).

De activiteit wordt gedaan door twee leerlingen onder begeleiding van de leerkracht. De leerkracht legt een probleem voor en nodigt de kinderen uit om het op te lossen. De leerkracht stelt open vragen en geeft de kinderen de gelegenheid om zelf oplossingen te bedenken. Ze geeft de kinderen de tijd om na te denken en uit te proberen. Ze stelt reflectievragen en geeft soms input om de kinderen verder te helpen. Er wordt samengewerkt door de kinderen maar de leerkracht stuurt dit wel. De kinderen zijn 20 minuten bezig met de activiteit. Ze komen uiteindelijk tot een gezamenlijk product. De opdracht voldoet aan onderwijsbehoeften 1-6 en 8-9.

Nagesprek met de kinderen

Wat vond je van de opdracht?

1. Leuk, dat we een schatkaart mochten tekenen.
2. Leuk, het tekenen was leuk.

Heb je iets geleerd?

1. Ja, om netjes te tekenen en een beetje beter.
2. Ik hetzelfde

Vind je het fijn om samen te werken en met wie werk je dan graag samen?

1. Ja, ik werk graag samen met w omdat ik haar lief vind.
2. Ja, ik werk graag samen met f, omdat ik haar lief vind

Wat leer je van samenwerken?

1. Ik kan iets leren.
2. Weet ik niet.

Wat is er leuk aan het werken met vraagsleutels?

1. Daar word ik slim van. Ik leer om goed te luisteren.
2. Ik vind het leuk om zelf iets te schrijven.

Vind je het leuk om een probleem op te lossen en wat is daar leuk aan?

1. Het is leuk omdat je dan zelf iets mag verzinnen.
2. Ja, omdat ik dan iets kan maken

In de antwoorden van de kinderen wordt duidelijk dat de opdracht aansluit bij de onderwijsbehoeften van de kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong. De opdracht bood de

leerlingen de mogelijkheid tot samenwerken, hardop denken en onderzoeken, handelend leren, creatief denken, gebruiken van oplossingsvaardigheden en het van elkaar leren.

Bijlage 14: Eindgesprek met leerkrachten groep 1-2

(geordende aan de hand van het model van de geordende schoenendoos)

1. Is het doel van het onderzoek gehaald?	Als we het doorzetten bij de andere thema's is het doel gehaald.	Ja, het doel is gehaald.	Het is passend voor KMO, maar mag aangevuld met individuele doelen.
2. Wat heeft het je opgeleverd?	Ik heb geleerd door de dingen die je me hebt aangereikt het gewoon simpel te houden. Ik kan concreter worden. Structuur en nieuwe ideeën. Ik word er enthousiast van en de kinderen ook.	Toepassen wat ik bij de cursus geleerd heb. Open opdrachten binnen een kader geven. Een hele verbetering in de structuur in de aanpak voor KMO.	Dat je op een makkelijke manier KMO kan uitdagen. Ik word geprikkeld door de nieuwe opdrachten en werkwijze. Rust door de structuur en het gemak om het in te zetten. We zijn goed bezig. Ik word er blij van, ik word blij als ik zie dat de kinderen genieten.
3. Hoe brengen we samen in kaart welke materialen die we in de klas hebben geschikt zijn en hoe je die kunt inzetten?	Je moet weten wat je inzet. Het zal even wennen zijn om anders naar materiaal te kijken.	Door te inventariseren en dan te kijken hoe we het kunnen ombuigen voor KMO. Dit zou kunnen in een werkvergadering.	Elke materiaal dat je pakt kan je aanpassen. We zouden op een studiedag of werkvergadering het materiaal kunnen bekijken.
4. Heb je nog behoefte aan kennis over de begeleiding van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong?	Ik weet niet concreet wat.	Ik zou nog wel meer willen weten over onderpresteren bij hoogbegaafden.	Ik zou willen leren hoe ik kleuters begeleid bij het omgaan met dingen die ze niet meteen kan. en hoe ik techniek zou kunnen integreren in het aanbod.
5. Sluit deze manier van werken aan bij het	Ja, door de bestaande	Ja, het sluit goed aan. Door het	Ja, het is fijn dat er in de

thematisch werken zoals jullie dat vormgeven en welke mogelijkheden biedt thematisch werken nog meer?	themaplanning te gebruiken sluit het goed aan. Door de opdrachten te verwerken in het thema komen de kinderen minder in een uitzonderingspositie Misschien biedt thematisch werken nog wel mogelijkheden om nog meer aan te sluiten bij individuele onderwijsbehoeften.	toevoegen van extra doelen en activiteiten aan de themaplanning komen we tegemoet aan de onderwijsbehoeften van KMO. We kunnen de kinderen meer inbreng geven in het thema. Bijvoorbeeld door middel van onderzoekend leren aan de hand van het thema. Dit sluit aan bij hun onderwijsbehoeften .	themaplanning staat wat we met deze kleuters doen. De KMO hebben andere doelen en activiteiten, maar het thema is hetzelfde. We zouden de kinderen nog meer inbreng kunnen geven in de verwerking van de opdrachten.
6. Moeten we aanpassingen doen in het HGW en zo ja welke?	Dat moeten we uitproberen. We zouden vanaf het tweede groepsplan een vierde niveau kunnen toevoegen. In het eerste groepsplan zit genoeg uitdaging. In het groepsoverzicht kunnen we specifieke onderwijsbehoeften toevoegen. Dit kun je gebruiken bij het maken van groepsplannen en het opstellen van individuele doelen.	Ik denk ook dat we uit moeten proberen vanaf welk groepsplan we het vierde niveau toevoegen. Onderwijsbehoeften toevoegen aan het groepsoverzicht lijkt me een goed idee. Je kunt hier dan rekening mee houden in het koppelen van doelen aan onderwijsbehoeften .	Van sommige kinderen weet ik nu al dat ze wel die uitdaging nodig hebben in het eerste groepsplan. Maar het is goed om het uit te proberen.
7. Wat wil je nog leren? Heb je voldoende ruimte gekregen om je kennis te kunnen inbrengen in dit onderzoek?	Ik wil altijd nieuwe dingen leren, maar weet niet concreet wat. Ja.	Meer verdieping is fijn, een jaaropleiding op dit gebied zou ook wat zijn. Absoluut, ik ben heel blij dat je mij er bij betrokken hebt vanaf het begin.	Hoe ik techniek zou kunnen integreren in het aanbod. Ja.
8. Er is aangegeven dat jullie graag regelmatig samen kennis en ervaring willen uitwisselen	In de minibouw en bij de themavoorbereiding .	Na elk thema ervaringen uitwisselen.	Regelmatig ervaringen uitwisselen.

over het leren van kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong, hoe geven we dit vorm?			
9. Hoe zorgen we dat de aanpassingen in de themaplanning een structurele manier van werken wordt?	Door het in de andere thema's te verwerken, te borgen en regelmatig te evalueren.	Door het maken van een borgingsdocument.	Door het te borgen in een document.
10. Wat zou ik nog voor jullie kunnen betekenen na dit onderzoek?	Kennis delen, in groepsbespreking integreren van de doelgroep.	Terugkoppeling van het onderzoek. Het zou wel fijn zijn als je betrokken blijft bij het vormgeven van de thema's. je zorgt daarmee voor de continuïteit. En heel graag kennis delen over onderpresteren.	In klassen blijven kijken en kennis overdragen.

Antwoorden uit het eindgesprek geordend

Bijlage 15: Mindopdrachten bij het eerste thema

Mind- opdracht techniek

Motoriek: Visueel/ ruimtelijk en
logisch/ mathematisch

De kinderen laten nadenken over de verschillende manieren waarop je van de begaande grond naar de eerste verdieping kunt gaan.

Opdracht: Knutsel een huis van kosteloos materiaal waar de haasjes kunnen wonen. De haasjes slapen beneden maar moeten boven in de badkamer hun tanden poetsen en een plas doen voor het slapen gaan. Bedenk ook een manier hoe de haasjes naar boven kunnen komen om hun tanden te poetsen.

Doel:

Het kind leert inzicht te tonen.

Het kind leert inventiviteit te tonen.

Het kind leert doelgericht te werken en denken.

Begeleiding

Stimuleer het kind door vragen te blijven stellen.

Beoordeling

De opdracht is geslaagd als het kind kan laten zien hoe de haasjes naar boven kunnen komen.

Materialen:

2 dozen per/In (Doosjes waar de melk in wordt vervoerd. Ik zal ze gaan verzamelen).

Geef even het aantal door om hoeveel kinderen het gaat per groep).

Handig om stro in de klas te hebben mochten de In erom vragen.

Kosteloos materiaal is matig aanwezig in de kast op de gang.

Je kunt de leskist van de drie haasjes hierbij inzetten. In de leskist zit een boekje over moeder Haas en haar drie kleine haasjes. Deze staat nu bij mij in de klas. Kom deze gerust halen.

Mind- opdracht boerderij verhaal

Beginnende geletterdheid: verbaallinguïstisch en intrapersoonlijk

Opdracht: Bedenk een eigen verhaal over een avontuur op de boerderij. Schrijf het verhaal op en maak er een tekening bij. Als het verhaal af is presenteer je het aan de klas.

Doel:

Het kind leert een verhaal bedenken.

Het kind leert klanken om te zetten in letters.

Het kind leert deze letters op te schrijven op papier.

Het kind leert samen te vatten wat hij gedaan heeft en het verhaal voor te lezen.

Begeleiding

Stel het kind vragen om het kind op weg te helpen. Waar moet het verhaal over gaan?

Wie komen er in voor? Wat gebeurt er? Waar speelt het zich precies af?

Beoordeling

De opdracht is geslaagd als het kind het zelf bedachte en geschreven verhaal gepresenteerd heeft aan de klas.

Materialen:

Papier en potloden of stiften.

Mindopdracht kaart

Toneel in Themahoek

Sociaal-emotioneel

Meervoudige intelligenties: Inter-persoonlijk,
intra-persoonlijk,

Verbaal linguïstisch, visueel- ruimtelijk

Voorbeeld:

Een lammetje legt een ei,

Een varken leert vliegen

Opdracht:

Verzin een ongebruikelijke situatie in de themahoek. Laat de kinderen redenen bedenken voor die ongebruikelijke situatie. Laat de kinderen het uitspelen in een rollenspel in de themahoek (dit kan ook met andere kinderen uit de klas).

Doel:

Het kind leert hoofd- en bijzaken, oorzaak en gevolg te onderscheiden.

Het kind leert inlevingsvermogen te tonen.

Het kind leert te werken in een team.

Het kind leert creatief denken.

Begeleiding:

Vraag de kinderen verschillende redenen voor de ongebruikelijke situatie te geven. Laat kinderen rollen verdelen, spreek af wie de leiding heeft en wat de leider moet doen.

Beoordeling:

De opdracht is geslaagd als de ongebruikelijke situatie een duidelijke rol speelt in het spel. Het kind kan de ongebruikelijke situatie verklaren.

Bijlage 16: Mindopdrachten bij het tweede thema (na de tussenevaluatie)

Mind- opdracht piratenschip

Motoriek: Naturalistisch, Logisch/ mathematisch

Opdracht: Maak met niet-drijvend materiaal een piratenbootje dat kan drijven.

Doel:

Het kind leert inventief handelen.

Het kind leert eigenschappen van materiaal te begrijpen.

Begeleiding

Vertel het kind dat hij een piratenbootje gaat maken met de gepresenteerde materialen. Vertel dat je het bootje gaat testen door er een schatkistje op te leggen.

Beoordeling

De opdracht is geslaagd als het bootje blijft drijven, zelfs wanneer je er een schatkistje op legt.

Materialen:

Verpakkingsmateriaal, papier, takjes, aluminiumfolie etc. De kinderen kunnen hier ook over meedenken.

Mind- opdracht techniek "Villa Kakelbont".

Motoriek: Visueel/ ruimtelijk en
logisch/ mathematisch

De kinderen laten nadenken over de verschillende manieren waarop je van de begaande grond naar de eerste verdieping kunt gaan. Dit kan zijn in tweetallen of met z'n vieren aan één gezamenlijke opdracht werken.

Opdracht: Knutsel het huis van Pippi Langkous van kosteloos materiaal waar Tommy en Annika kunnen logeren. Pippi, meneer Nelsson en Witje slapen beneden. Annika en Tommy mogen blijven logeren bij Pippi maar de deftige tante vindt het alleen goed als Annika en Tommy boven slapen. Nu is er geen trap in het huis omdat Pippi heel lenig is en via de regenpijp naar boven gaat. Ze doet dit bijna nooit want ze slaapt altijd beneden bij haar vriendjes, meneer Nelsson (het aapje) en het paard Witje. Bedenk een manier hoe Annika en Tommy toch boeven kunnen slapen zodat de logeerpartij toch door kan gaan.

Doel:

Het kind leert inzicht te tonen.

Het kind leert inventiviteit te tonen.

Het kind leert doelgericht te werken en denken.

Begeleiding

Stimuleer het kind door vragen te blijven stellen.

Beoordeling

De opdracht is geslaagd als de kinderen kunnen laten zien hoe Annika en Tommy toch boven kunnen komen.

Materialen:

2 dozen per/1ln (Doosjes waar de melk in wordt vervoerd).

Kosteloos materiaal is verder voldoende aanwezig.

Materialen kunnen de kinderen pakken uit de knutselkast.

Mind- opdracht: Schatkaart

Motoriek: Logisch/ mathematisch, Lichamelijk/kinesthetisch, Inter-persoonlijk

Opdracht: Laat de kinderen een schat verstoppen op het speelplein. Laat de kinderen een schatkaart tekenen zodat andere kinderen de schat kunnen vinden.

Doel:

Het kind leert zich in te leven.

Het kind leert doelgericht te denken.

Begeleiding

Teken eventueel herkenbare elementen op de kaart, maar laat de kinderen de route bepalen. Help kinderen met hoe ze richtingen aan kunnen geven.

Beoordeling

De opdracht is geslaagd als andere kinderen de schat kunnen vinden. Lukt dat niet? Kijk of de markeringen op de kaart goed zijn aangebracht.

Materialen:

Een schat. Papier, tekenmateriaal. Je kunt eventueel ook foto's gebruiken van herkenbare elementen om het te vereenvoudigen of omdat je leuk vindt om ook deze techniek te gebruiken.

Mind- opdracht: Wat kun je nog meer doen met?

Motoriek: Logisch/ mathematisch, Visueel/ruimtelijk, Intra-persoonlijk

Opdracht: Laat het kind andere activiteiten bedenken bij bestaand ontwikkelingsmateriaal

Doel:

Het kind leert eigenschappen van materiaal te begrijpen.

Het kind leert inventief te denken.

Het kind leert vraagstukken in een ander kader te plaatsen (out-of-the-box).

Begeleiding

Laat het kind benoemen wat hij van plan is. Stel indien nodig denkvragen om een kind op weg te helpen.

Beoordeling

De opdracht is geslaagd als de activiteit uit te voeren is door het kind zelf of een ander kind. Beoordeel met het kind of de activiteit ook echt anders is.

Materialen:

Ontwikkelingsmateriaal

Bijlage 17: Aangepaste Themaplanning

NB: De in het groen toegevoegde doelen en activiteiten, zijn toegevoegde doelen en activiteiten vanuit het ontwerponderzoek.

De Zevensprong Schoolproject Lentekriebels

Vooraf: evaluatie van het vorige thema (zie sprong 7)

Sprong 1: ·Schoolproject Lentekriebels

Welke doelstellingen voor de komende periode? Raadpleeg je groepsoverzicht KIIK! En KIIK en Doe

Sprong 2: ·Startactiviteit zoeken

Tip: de startactiviteit wordt centraal met heel de school gedaan. Hoe dat hoor je op de TV van 27 februari.

Sprong 3: ·De basisinvulling

- De inrichting van de leeromgeving -> letter/schrijfhoek, lees/luisterhoeken, wisselende themahoek
- Welke prentenboeken gebruiken we?
- Welke kernroutines voor Taal: (mondelinge communicatie, beginnende geletterdheid*, woordenschat)
- Welke kernroutines voor Rekenen/Wiskunde (Tellen, Getalbegrip, Meten, Meetkunde). Rekenrijk.

Sprong 4: ·Routines kiezen

- Brainstormen en verder invullen van de themaplanning, relateer activiteiten aan leerdoelen (uit KIIK!).
- Creatieve ontwikkeling: Moet je doen
- Routines voor sociaal-emotionele ontwikkeling (uit Vreedzame school)
 - Taken per kind (huishoudelijk)
 - Opstekers en afbrekers
 - Zelf conflicten oplossen
 - Praten over gevoelens
- Methode voor schrijven: Pennenstreken **Thema 5**
- Schooltv: Koekeloere/ HBB

Sprong 5: De uitvoering van het thema plannen

- Hoe lang duurt het thema?
- Welke kinderen hebben extra ondersteuning nodig, dus welke kinderen hebben een vorm van preteaching nodig? (raadpleeg KIJK! en Doe)
- Welke activiteiten in de grote kring, welke in de kleine kring?
- Welke pictogrammen/foto's nodig voor het planbord?
- Zorg bij je planning van activiteiten dat je jezelf ook de tijd en rust geeft om te observeren -> maak weekplanning
- Voorbereiding van materialen
- Informatie voor ouders (thema op de deur, werk met foto's!)

Sprong 6: Uitvoeren en begeleiden

- Begeleiding, ondersteuning, prikkelen van de activiteiten van de kinderen
- Eigen rol: spelbegeleiding
- Contacten met ouders

Sprong 7: Handelingsgerichte observatie en registratie

- KIJK!
- Neem deze gegevens mee voor planning van volgende thema
- **Themaplanningsformulier voor groep 1-2**

Thema: Schoolproject Lentekriebels

Periode: 10 maart t/m 27 maart 2014 –

3 april t/m 24 april 2014

	<i>zelfstandig naamwoord</i>	<i>werkwoord</i>	<i>ander woord</i>
Groep 1/2 WOORDEN ⁴	Het skelet		
	De stethoscoop	Temperaturen	Ziek
	De thermometer	Opereren	Gezond

	De ambulance	Groeien	Verliefd
	De spuit	Bloeien	Verschillen
	De operatie	Kriebelen	Overeenkomsten
	De couveuse	Geboren	Lief vinden
	Het infuus	Getrouwd	Anders zijn
	Het verband	Uitpraten	Kriebels
	De röntgenfoto		Respect
	Het gips		Voortplanting
	De pleister		Zwanger
	De spreekkamer		Gezinssamenstelling
	De wachtkamer		Liefde
	De verpleegster		De baas spelen
	De dokter		Onaardig
	Het prikje		Voorjaar

	De apotheek		
	De verbandkoffer		
	Het medicijn		
	Een echo		
	De lente		
	Het schaap		
	Het lammetje		
	De ooi		
	Een ram		
	De koe		
	Het kalfje		
	Een rund		
	Het varken		
	Het biggetje		
	Een beer		
	Een zeug		
	De kip		
	Het kuikentje		
	De haan		

	Het paard		
	Het veulentje		
	De merrie		
	Een hengst		
	Een meisje		
	Een jongen		
	Een mevrouw		
	Een meneer		

Startactiviteit:

We beginnen in de klas over dokter, eigen lichaam, verschillen jongens/meisjes.
Later gaan we het hebben over geboorte, jonge dieren, kinderboerderij.

Thema-activiteiten, geclusterd naar ontwikkelingsdoelen (zie ook KIJK en Doe)
Let op: activiteit is ingedeeld naar hoofddoel

1. Waarneming: auditief en visueel

Auditief

Doel: Kan een rijmpje onthouden en opzeggen (td rood)

Doel: Kan een versje met meer dan vier regels onthouden en opzeggen (td geel)

Doel: Kan een versje van minstens zes regels onthouden en opzeggen (td blauw)

Activiteiten:

- Versje over de Lente aanleren en laten opnoemen
- Versje over dokter/ziek zijn aanleren en laten opnoemen (zie bijlage)

Visueel:

Doel: Kan vormen aanwijzen en benoemen, vierkant, rond (td rood)

Doel: Kan geringe verschillen zien tussen plaatjes (td geel)

Doel: Kan vijf tot zes getoonde voorwerpen onthouden (td blauw)

Activiteiten:

- Kid-do 'Vormen'
- Zoek de verschillen met lente/kriebelafbeeldingen
- Praatplaat Lente/kriebels of praatplaat dokters
- Een groot schilderij, les 9 Boek 1 KKD
- Leg de spullen van een dokterskoffer op tafel. Bekijk samen met de kinderen wat er op tafel ligt. Laat de kinderen hun ogen dicht doen en pak iets weg en laat kinderen raden wat er weg is.

2. Grote en fijne motoriek (incl. tekenontwikkeling)

Grote motoriek

Doel: Kan rennen in verschillend tempo (td rood)
Doel: Kan rennen in verschillend tempo, is wendbaar (td geel)
Doel: Loop goed gecoördineerd, ritmisch (td blauw)

Activiteiten:

- Gymles, als lentedieren rennen in verschillende tempo's
- Rennen maar, les 11 Boek 2 KKD
- Op verschillende soorten muziek laten bewegen(bijv snelle, langzame)

Kleine motoriek

Doel: Kan rits zelf dicht doen (td rood)
Doel: Kan knopen open- en dichtdoen, strikken, rits dicht maken (td geel)
Doel: Kan fijne sluitingen open- en dichtmaken. (td blauw)
Extra: constructies nabouwen aan de hand van een voorbeeld.

Activiteiten:

- De techniekkist van Anouk gebruiken.
- Aandacht voor rits dicht doen net voordat je naar buiten gaat.

Tekenontwikkeling

Doel: Kleurt grote vormen in (td rood)
Doel: Tekent wat belangrijk is groot (td geel)
Doel: Kan in tekening gebeurtenissen weergeven met een toename van details(td blauw)

Activiteiten:

- Lentetekening maken
- Dit ben ik, les 3 boek 2 KKD
- De tweelingtekening, les 13 boek 2 KKD
- Je ziet het wel. je ziet het niet C&R

Mindopdracht Techniek

3.Oriëntatie: tijd-, ruimte-, lichaamsoriëntatie

Lichaamsorientatie

Doel: Kan eenvoudige opdrachten vertalen naar het eigen lichaam (td rood)
Doel: Kan enkelvoudige opdrachten naar het lichaam vertalen(td geel)
Doel: Kan samengestelde opdrachten naar het lichaam toe vertalen(td blauw)

Activiteit:

- Het regent zachtjes op mijn hoofd, les 1 boek 3 KKD
- Tik, tik wie ben ik, les 2 boek 3 KKD
- Kun jij wat ik kan, les 3 boek 3 KKD
- Acrobatiek, les 4 boek 4 KKD
- Lichaamsdelen aanwijzen bij jezelf en bij een ander

Ruimtelijke oriëntatie

Doel: Hanteert ruimtelijke begrippen vanuit het eigen lichaam en het driedimensionale vlak (td rood)
Doel: Hanteert ruimtelijke begrippen vanuit het eigen lichaam het drie- en het tweedimensionale vlak (td geel)
Doel: Hanteert de begrippen links en rechts, actief en passief (td blauw)
Doel: Kan een plattegrond maken van bouwsels in het platte vlak of 3D (td groen)

Activiteiten:

- Waar staat jouw koe, les 6 boek 3 KKD
- De plattegrond van de dierentuin, les 7 boek 3 KKD
- Linkerhand of rechteroor, les 10 boek 3 KKD
- Een boerderij maken voor dieren met blokken of kapla
- Ik wijs je de weg, C&R
- Waar ben jij en waar ben ik, C&R
- De themahoek in het klein, C&R (blz 66)**

Tijdsorientatie

Doel: Kan de dagen van de week in chronologische volgorde noemen (td rood)

Doel: Kan gebeurtenissen van een dag chronologisch ordenen (td geel)

Doel: Kan seizoenen op afbeelding herkennen (td blauw)

Activiteiten:

- Elke ochtend bespreken we wat voor dag het is en wat we gaan doen, wat eerst en wat daarna (dagritmekaarten)
- Praatplaten van seizoenen laten zien
- Dag of nacht?, les 9 boek 3 KKD
- De verjaardagskalender, les 16 boek 3 KKD
- Hoe laat doe jij wat?, C&R
- Maandag: zwemdag en dinsdag: opa en oma dag, C&R

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

4. Mondelinge taal en beginnende geletterdheid (Tussendoelen BG)

Mondelinge taal

Doel: Spreekt in goed gevormde samengestelde zinnen (td rood)

Doel: Kan een samenhangend verhaal van meerdere zinnen vertellen (td geel)

Doel: Gebruikt complexere samengestelde zinnen (td blauw)

Doel: De kinderen leren wat figuurlijk taalgebruik is, gebruiken actief uitdrukkingen uit onze taal die betrekking hebben op dieren (td groen)

Activiteit:

- Vertellen over wat ze het weekend gedaan hebben
- Lange zinnen, langere zinnen, les 1 boek 4 KKD
- Verhaaltjes maken, les 3 boek 4 KKD
- Weekendverhalen, les 2 boek 4 KKD
- Mijn dag in één lange zin, C&R
- Zo trots als een pauw, C&R, blz 100

Beginnende geletterdheid (relatie tussen gesproken en geschreven taal)

Doel: Kan met gestempelde letters een eigen letterboekje maken (alle aangeleerde letters komen aan bod) (td rood)

Doel: Kan met uitgeknipte, getekende en gestempelde letters een eigen letterboekje maken (alle aangeleerde letters komen aan bod) (td geel)

Doel: Kinderen kunnen met de geleerde letters woorden en beelden (tekeningen) maken.

MKM woorden. (td blauw)

Voor alle kinderen herhalen letters i, k, h, t, p, s, w, t, o, oo, g, r en aanleren van l, n, b

Activiteiten:

- Letterboekje maken met behulp van stempels en tijdschriften.
- Teken/schrijfboekje maken. Schrijven wat je getekend hebt.
- Mijn eigen letterboekje C&R

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

Mindopdracht Boerderijverhaal

5. Beginnende gecijferdheid en logisch denken

Beginnende gecijferdheid

Doel: Vanuit verschillende getallen tot 12 verder tellen en vanuit getallen tot 10 kunnen terugtellen (td rood)

Doel: Vanuit verschillende getallen tot 20 verder tellen en vanuit getallen tot 12 kunnen terugtellen (td geel)

Doel: Vanuit verschillende getallen tot 30 verder tellen en vanuit getallen tot 20 kunnen terugtellen (td blauw)

Doel: Kan rekenvaardigheden gebruiken in elementaire contextsituaties (td groen)

Activiteiten:

- Boerderijdieren tellen. Dieren erbij en eraf halen, hoeveel heb je er?
- De goocheltruc, les 10 boek 5 KKD
- Verhalen over erbij en eraf, les 17 boek 5 KKD

- Rekenverhaaltjes, C&R
- Twee, vier, zes, honderd, C&R
- Som jij of som ik?, C&R, blz 132

Logisch denken

Doel: Kan tegenstellingen aangeven: jongen-meisje, warm-koud (td rood)

Doel: Kan twee rijtjes maken met voorwerpen die duidelijk bij elkaar horen en duidelijk niet (td: geel)

Doel: In staat om verzamelingen te maken van voorwerpen die duidelijk wel en niet bij elkaar horen (td blauw)

Activiteiten:

- Les 4 Ik ben een jongen en jij bent een meisje(Leskatern Relaties en Seksualiteit, blz. 24)
- In de supermarkt, les 1 boek 5 KKD
- De afvalberg, les 2 boek 5 KKD
- Het verzameldoosje, les 7 boek 5 KKD
- Kijk naar elkaar, les 12 boek 5 KKD
- Raden maar. les 14 boek 5 KKD

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

Mindopdracht Themahoek toneel – Sociaal emotioneel

Denksleutels:

Vraagsleutel

Wat als sleutel

Combinatiesleutel

Bijlage 18: Aangepaste themapanning na tussenevaluatie

NB: De toegevoegde doelen en activiteiten in het groen zijn de doelen en activiteiten die zijn opgenomen voor kleuters met een ontwikkelingsvoorsprong

De Zevensprong: “Piraten en Pippi Langkous”

Vooraf: evaluatie van het vorige thema (zie sprong 7)

Sprong 1: Piraten en Pippi Langkous

Welke doelstellingen voor de komende periode? Raadpleeg je groepsoverzicht KIIK! en KIIK en Doe

Sprong 2: Startactiviteit zoeken

Tip: de startactiviteit moet zoveel mogelijk zintuigen prikkelen. Gebruik bijvoorbeeld een concreet voorwerp dat gedurende het thema telkens aanwezig blijft en dat gedurende het thema telkens voor verbindingen kan zorgen (bijv. brief, koffer oid).

Sprong 3: De basisinvulling

- De inrichting van de leeromgeving -> letter/schrijfhoek, lees/luisterhoeken, wisselende themahoek
- Welke prentenboeken gebruiken we?
- Welke kernroutines voor Taal: (mondelinge communicatie, beginnende geletterdheid*, woordenschat)
- Welke kernroutines voor Rekenen/Wiskunde (Tellen, Getalbegrip, Meten, Meetkunde). Rekenrijk.

Sprong 4: Routines kiezen

- Brainstormen en verder invullen van de themapanning, relateer activiteiten aan leerdoelen (uit KIIK!).
- Creatieve ontwikkeling: Moet je doen
- Routines voor sociaal-emotionele ontwikkeling (uit Vreedzame school)
 - Taken per kind (huishoudelijk)
 - Opstekers en afbrekers
 - Zelf conflicten oplossen
 - Praten over gevoelens

- Methode voor schrijven: Pennestreken **Thema 6 en 7**
- Schooltv: Koekeloere/ HBB

Sprong 5: De uitvoering van het thema plannen

- Hoe lang duurt het thema? 6 weken
- Welke kinderen hebben extra ondersteuning nodig, dus welke kinderen hebben een vorm van preteaching nodig? (raadpleeg KIJK! en Doe)
- Welke activiteiten in de grote kring, welke in de kleine kring?
- Welke pictogrammen/foto's nodig voor het planbord?
- Zorg bij je planning van activiteiten dat je jezelf ook de tijd en rust geeft om te observeren -> maak weekplanning
- Voorbereiding van materialen
- Informatie voor ouders (thema op de deur, werk met foto's!)

Sprong 6: Uitvoeren en begeleiden

- Begeleiding, ondersteuning, prikkelen van de activiteiten van de kinderen
- Eigen rol: spelbegeleiding
- Contacten met ouders

Sprong 7: Handelingsgerichte observatie en registratie

- KIJK!
- Neem deze gegevens mee voor planning van volgende thema
- **Themaplanningsformulier voor groep 1-2**

Thema: "Piraten en Pipi Langkous + UCK project 'De wereld rond'

Periode: 19 mei t/m 26 juni (6 weken) 12 mei t/m 14 juni

	<i>zelfstandig naamwoord</i>	<i>werkwoord</i>	<i>ander woord</i>
Groep 1/2 WOORDEN ⁵			

⁵ Deze woorden hebben de functie van kapstokwoorden. Neem bij de keuze van andere/extra woorden de volgende overwegingen mee:

- waarom en wanneer is een woord relevant? (denk aan seizoensgebonden woorden)
- Is het woord gekozen om verschillende activiteiten of een prentenboek goed te kunnen volgen? Of komt het woord voort uit een activiteit of prentenboek?
- Is het gekozen woord een zelfstandig naamwoord, een werkwoord of een ander woord?
- Is het een woord dat betrekking heeft op het hier en nu, of heeft het een abstract

	De piraat	Varen	Piraat Efraïm
	Het schip	Zwemmen	Pipi Langkous
	Het eiland	Roven	Flessenpost
	De schat	Zoeken	Annika
	De schatkaart	Oefenen	Tommy
	De schatkist	Vechten	Witje
	De vlag	Schrobben	Meneer Nilson
	De ooglap	Tillen	Kakelbont
	De haak	Klimmen	Sterk
	Het zwaard	Wapperen (vlag)	Stoer
	Het kompas	Lezen (schatkaart)	Doodskop
	De verrekijker	Kijken (verrekijker)	Aan boord
	Het geld / het goud		Bakboord
	De diamanten		Stuurboord
	De papegaai		
	De parel		

karakter?

	De vlechten		
	De kousen		
	De piratenschool		
	Het houten been		
	De hoed		
	De oorbel		
	De laarzen/schoenen		
	Het litteken		
	De hoofddoek		

Tip: kies ongeveer 15 eenvoudige basiswoorden voor de minder taalvaardige kinderen en 15 Gebruik gemaakt van de BAKlijst.

Startactiviteit: (Tip: maak hiervan digitale foto's, of vraag een ouder dit te doen)

Er komt een brief in de klas van piraat Efraïm Langkous. Het is de vader van Pippi Langkous. Efraïm is een stoere piraat en hij zou erg graag willen dat zijn dochter Pippi ook een stoere piraat wordt. Er is alleen één probleem, ze is nog geen piraat en ze weet ook niet hoe ze dat moet worden. Piraat Efraïm kan niet helpen, want hij is op zee. Vandaar dat vader de kinderen van de Koekoek een brief stuurt waarin hij om hulp vraagt. De kinderen kunnen een piratenschool bedenken met allerlei activiteiten die een échte stoere piraat moet kunnen. De themahoek kan dan worden omgetoverd tot piratenschool, zodat Pippi Langkous kan oefenen om net als haar vader, een échte stoere piraat te worden.

Thema-activiteiten, geclusterd naar ontwikkelingsdoelen (zie ook KIJK en Doe)

Let op: activiteit is ingedeeld naar hoofddoel

1. Waarneming: auditief en visueel

Auditief

Doel: kan een reeks van 3 woorden nazeggen (td rood)

Doel: kan een reeks van 4 woorden nazeggen (td geel)

Doel: kan een reeks van 5 woorden inprenten + auditieve analyse en synthese (td blauw)

Activiteiten:

- Thema versjes aanleren
- KKD boekje 1 les 11 Ik ga naar het 'Pirateneiland' en zie... blz 32.
- KKD boekje 1 les 12 Klappermonster en Letterfien, blz 34.

Visueel:

Doel: kan duidelijke verschillen tussen afbeeldingen van concrete voorwerpen onderscheiden (td rood)

Doel: houdt bij inkleuren rekening met eenvoudige overlappings (td geel)

Doel: ziet het verschil tussen figuur en achtergrond en houdt daar rekening mee bij inkleuren (td blauw)

Activiteiten:

- Zoek de verschillen met piratenplaatjes
- KKD boekje 1 les 8 Spoorzoeken, blz. 26 (voetstappen naar de schatkist vergelijken)
- Perspectieftekening maken n.a.v. een zelfgemaakte kijndoos

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

2. Grote en fijne motoriek (incl. tekenontwikkeling)

Grote motoriek

Doel: kan zelf een grote bal opgooien en vangen (td rood)

Doel: kan een stuitende bal en een kleine bal vangen (td geel)

Doel: kan een kleine bal omhoog gooien en opvangen en kan een toegegooide bal vangen (td blauw)

Activiteiten:

- Piratengym (diploma), zie lesideeën verderop
- KKD boekje 2 les 6, Ballengooier, blz. 24
- Jongleren met 'kanonskogels'

Kleine motoriek

Doel: houd pen/potlood vast met meerdere vingers (td rood)

Doel: houd pen/potlood vast met duim en wijsvinger, aanzet tot juiste pengreep (td geel)

Doel: heeft de juiste pengreep, heeft een voorkeurshand, maakt vloeiende doorgaande schrijfpatronen (td blauw)

Groen: kan met constructiemateriaal complexe bouwwerken maken en kan een tekening daarvan maken, die anderen kunnen nabouwen

Activiteiten:

- Schrijven thema 6 en 7, schriftjes en werkbladen
- Schrijfles vogeltjes Jolien
- Brief schrijven of tekening maken en in flessenpost terugsturen
- **C&R blz. 36**

Tekenontwikkeling

Doel: tekenblad wordt vaker opgevuld met details (td rood)

Doel: tekent constructief; opbouwen met delen (td geel)

Doel: tekent steeds vaker de juiste verhoudingen (td blauw)

Groen: gaat een begin maken met diepte zien d.m.v. voor/achter, groot/klein te tekenen

Activiteiten:

- Piratenschip tekenen
- Zichzelf als Pippi Langkous of piraat tekenen
- Schatkaart tekenen van eigen eiland
- Schatkist tekenen
- Rapporttekening 'Ik en mijn huis' (Ik en villa Kakelbont)
- **C&R blz. 56**

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

Mindopdracht Piratenschip

Mindopdracht Villa Kakelbont

Mindopdracht Schatkaart

Mindopdracht Wat kun je nog meer met?

3.Oriëntatie: tijd-, ruimte-, lichaamsoriëntatie

Lichaamsoriëntatie

Doel: kan de belangrijkste lichaamsdelen met de ogen dicht aanwijzen en benoemen, bij zichzelf, anderen en bij een pop (td rood)

Doel: kent zowel actief als passief meer lichaamsdelen (td geel)

Doel: kan een ander verbaal een opdracht voor lichaamshouding geven (td blauw)

Activiteit:

- Lichaamsdelen afdekken met een doek en dan benoemen wat je niet ziet. (bijv. het oog afdekken met een ooglap. Wenkbrauw, wimpers, oogleden zijn dan bedekt).
- Opdrachten geven aan elkaar op het piratenschip of de piratenschool
- KKD boekje 3 les 2 Tik, tik dit ben ik, blz. 16 (op welk lichaamsdeel tik ik)
- Schipper (piraatje) mag ik overvaren

Tijdsoriëntatie

Doel: kan de dagen van de week als liedje/woordrij opnoemen (td rood)

Doel: kan de dagen van de week in goede volgorde opnoemen (td geel)

Doel: heeft inzicht hoe een dag en een week qua tijd zijn ingedeeld (td blauw)

Groen: kent manieren om de tijd te meten

Activiteiten:

- Dagelijks ochtendritueel/start van de dag
- Aftelkalender maken voor wanneer Pippi een échte piraat moet zijn
- KKD boekje 3 les 8 Dichtbij of ver weg? Blz. 28 (flessenpost)
- KKD boekje 3 les 9 Dag of nacht? Blz. 30 (dag en nacht over de hele wereld)
- Rekenrijk (oud) blz. 138: Zon-maan-sterren-aarde. Plussers: denksleutels gebruiken.
- C&R blz. 82

Ruimtelijkeoriëntatie

Doel: kan ruimtelijke constructies bouwen en nabouwen van 2D naar 3D (td rood)

Doel: is vaardiger in het opnemen en verwerken van informatie in het platte vlak (td geel)

Doel: leest eenvoudige plattegronden en kan een route op een plattegrond aanwijzen (td blauw)

Activiteiten:

- Schatkaart lezen
- Schatkaart maken met route (bijv. voorplein of klas)
- Piratenschip bouwen (Kapla, lego, etc)
- KKD boekje 3 les 7 De plattegrond van 'het piratenschip/eiland', blz .26

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

4.Mondelinge taal en beginnende geletterdheid (Tussendoelen BG)

Mondelinge taal

Doel: maakt op correcte wijze gebruik van meervoudsvormen en verkleinwoorden (td rood)

Doel: concreet taalgebruik, eenvoudige werkwoordsvervoegingen zijn goed (td geel)

Doel: morfologie, woordgebruik en zinsbouw zijn juist (td blauw)

Activiteit:

- Poppenkast verhaal bedenken en uitvoeren met zelfgemaakte poppetjes
- Praatplaten en boeken
- Spel Rara, wie ben ik? Met themakaartjes
- KKD boekje 4 les 2 Raad je plaatje, blz. 16

Beginnende geletterdheid

Doel: weet dat geschreven taalproducten een communicatief doel hebben (td rood)

Doel: kan onderscheid maken tussen de vorm en betekenis van woorden (td geel)

Doel: legt de koppeling tussen grafeem en foneem: kent 5-16 letters (td blauw)

Groen: kan nu zelf woorden maken en lezen. Groeiende kennis van klankletterkoppeling;

Zelf woorden lezen; alfabetisch principe en taalbewustzijn

Activiteiten:

- KKD boekje 4 les 10, Geheime boodschap, blz. 32
- Flessenpost (terug)sturen (zie ook KKD boekje 4, les 18, brieven schrijven, blz. 48)
- Verhaal naar aanleiding van een poppenkastspel opschrijven/ samenvatten
- Woordenboek maken van Pippi of piraten. Bij iedere letter 3 á 4 woorden met een plaatje erbij.
- C&R blz. 102

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

Mindopdracht Schatkaart

5.Beginnende gecijferdheid en logisch denken (Tussendoelen Rekenen/wiskunde)

Beginnende gecijferdheid

Doel: telt voorwerpen synchroon (td rood)

Doel: kan grotere hoeveelheden handig tellen door objecten weg te schuiven of op een rij te leggen (td geel)

Doel: kan synchroon-, verkort- en resultatief tellen van gestructureerde en ongestructureerde hoeveelheden (td blauw)

Groen: rekenverhaaltjes kunnen omzetten in formules en bij een formule een rekenverhaaltje kunnen vertellen, uitspelen

Activiteiten:

- Hummen (geld uit de schatkist gebruiken)
- MSV blz. 54: bekerbal: Piratenbeker omgooien (handig tellen)
- KKD boekje 5 les 4, meer/minder dobbelen, blz. 18
- MSV blz. 31: Muizenplaag (chaostellen)
- C&R blz. 130

Logisch denken

Doel: kan concreet materiaal groeperen en ordenen naar tegenstelling: groot-klein (td rood)

Doel: kan concrete hoeveelheden vergelijken m.b.v. veel-weinig t/m 10 (td geel)

Doel: maakt ordeningen waarbij verschillen van minder dan 5 millimeter de reeks

Bepalen (td blauw)

Groen: kan spullen ordenen en sorteren door redeneren

Activiteiten:

- KKD boekje 5, les 5, blz. 20: Van wie zal het zijn? Lees (bijv.) het Pippi verhaal over de vloer schrobben. Materialen die bij het verhaal horen op volgorde leggen.
- KKD boekje 5, les 7, blz. 24: Het verzameldoosje. Laat de kinderen van tevoren munten, diamanten, sieraden etc. kleien en verven. Daarna vergelijken en groeperen.

- Rekenrijk (oud): Zand en schelpen, blz. 132. Doel: sorteren.
- C&R blz. 124

Let op: differentiëren naar 3 niveaus

Check: is het soort activiteiten dat ik heb gepland evenwichtig verdeeld over : spelactiviteiten – constructieve activiteiten – ontdekactiviteiten – r/w activiteiten – lees/schrijfactiviteiten en kringactiviteiten?

Vorbereiding en taakverdeling

- Materialen voor de themahoek verzamelen (via de kinderen)
- Themahoek inrichten met de kinderen
- Weektaken groep 2
- Opdrachten en knutselwerkjes groep 1

Hoe betrekken we ouders erbij?

- Schoolreisje Vogelnest op maandag 16 en dinsdag 17 juni
- Foto's maken tijdens het Vogelnest en het thema
- Themamateriaal van de kinderen thuis mee laten nemen
- Speurtocht met schatkaart of flessenpost ontwerpen

Creatieve lesideeën

- KKD boekje 1 les 1 het muziekkrek, blz. 12 (muziek maken met flessen e.d.)
- Verrekijkers maken
- Een schatkist met inhoud maken
- Piratenvlag met doodskop maken
- Foto's van de kinderen omtoveren tot piraat (ooglapje, papegaai op de schouder etc.)
- Piratenshirts en ooglapjes knutselen voor het Vogelnest
- Meer lesideeën, zie andere bijlage

Denksleutels:

Overeenkomst sleutel, Verplicht verbonden sleutel, Ander gebruik sleutel

